

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

ТРАВЕНЬ, 1965

INDEPENDENT UKRAINE

Львівський оперний театр

ЧІКАГО — НЬЮ-ЙОРК

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

INDEPENDENT UKRAINE

Ukrainian Monthly Magazine
Published monthly by the Organization for the Rebirth of Ukraine
Cooper Station P. O. Box 4
New York 3, N. Y.
Edited by Editorial Staff
Editor in Chief Michael Panasiuk
Yearly subscription $4.00, single copy 50 cents
Mailed at Chicago, Illinois

Адреса Редакції і Адміністрації:
2315 W. Chicago Ave.
"INDEPENDENT UKRAINE"
Chicago 22, Ill.
Phone: ARmitage 6-0066

ЗМІСТ

ПОПРАВКА

У попередньому числі «СУ» у статті О. Бабія «Данте Аліґієрі» на стор. 24 в 2-ому рядку 2-ої шпальти треба замість слова «громада» слово «духовість»; на стор. 25-тій у 40-ому рядку замість «не впинна туга» треба «невпинна туга»; в в тій же шпальті в 4 рядку знизу замість «Де Авіжу» треба «Де Анжу»; на стор. 26 у 25 рядку 1-ої шпальти після слова «служити» треба ще слово «чужинцям». За ці помилки просимо вибачення.

Редакція С. У.»

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

РІК XVIII ТРАВЕНЬ, 1965 Ч. 5(195)

Андрій Доників-Шекерик

СЛОВО НА СВЯТІ БЕЗСМЕРТНИХ

«Щасливий той, що в полі бою рішає долю
своцо,
Він зникне, як ясна зоря:
Щоб жити на струнах співця
Кобзаря».

***

Так характеризував колись наш поет О. Олесь долю героїв та відношення до них їхньої спільноти.

Однак здеправована передвоєнним лібералізмом та псевдоліризмом, мягка українська душа, забувши за гасло наших предків: «Нехай ворог гине» — здеправувала підсвідомо і поняття героя. На місце героя в дії, героя етосу - виделіяла героя як людину, що в більшості випадків, змушена обставинами, мусіла наложити життям, виконуючи якісь суспільні обов'язки.

Тому в нас і відмічання дня героїв має відмінний характер, як у державних націй — там у цей день аналізується пройдений важкий історичний закрут нації, що коштував тисячі, тисяч жертв і часто густо ще живі герої цього етосу здають звіт перед наростаючою молодою нацією.

Нам перед очима відмічування двадцятьліття висадки в Нормандії 6 червня 1964 року. Бувший президент генерал Айзенговер у своїх споминах в цей день пророчисто визначив одну із прикмет героїв, а саме: відповідальність. Він каже приготовляв два звіти із дії: один в разі перемоги, це спільна праця воюючих частин, а в разі невдачі — це похибка командира провідника.

У нас натомість цей день замість дня всенаціональної лекції історії державницької дії стає часто густо звичайною похоронною комашнею із сльозотечивими спогадами про покійників.

Я прхаю вибачення в Вш. Читачів, що цілево оминаю славословні дитирамби та жонглювання іменами наших духових провідників двадцятого століття. В добу, що офіційно сприймає нібито матеріялістичне інтерпретування історії, що заперечує ролю одиниць-провідників, де замість історичної тяглости поступ світу вбачається тільки в сліпих поштовхах та навіть незакономірних ефектах — варта застановитись, що таке герой-героїзм в науковому порядку. На мою скромну думку вдала аналіза цих понять дозволить нам із перспективи побачити велич в сучасності наших провідників героїв, що їхній життьовий шлях кожному із приявних знаний в більшій чи меншій мірі. В загальному, щоб якийсь вчинок людини назвати геройським, а дану людину героєм, потрібно трьох основних елементів: а) волеве наставлення і включення себе до даної дії, що в німецькій термінології очеркнене як «перзинліхе айнзац»; б) свідомість найбільшої небезпеки, зв'язаної із життям даної людини; в) це справа, що їй дана людина абсолютно підпорядковується.

І мимоволі летять думки на нашу рідну батьківщину в місто Кремінчуг, де зимою 1942 року німецькі сатрапи, виловивши українських націоналістів із різних похідних груп, везли їх напівголими в тріскучий мороз в грузовику на розстріл. І одному із цих націоналістів — Білому-Бабієві удається втікти із грузовика. Він стукає до бідної хатини на краю села, де відкрила йому двері стара бабуся, — нічого не

питаючи огріла, перев'язала рани, накормила чим хата багата та заховала на горищі. Селом шаліла погоня — не минули кати і хатини бабусі — їй грозила видима смерть, та ця українська геройська мати не зрадила українського сина. Коли згодом питали ми її, що спонукало її до такої посвяти, вона спокійно відповіла, трохи здивована нашим запитом: «та це ж українська дитина, що шукає нашої долі, і я маю сина, що десь тиняється фронтами, і може десь йому друга мати врятує так життя, як я цьому синові».

І кожний з нас, коли лине думками в минуле, коли подивиться з власної перспективи на пройдений шлях, пригадає матір, батька, брата чи сестру, чи прямо якусь сіру людину, що свідомо наражувала своє життя, щоб помогти великій справі: Тоді побачимо, що це не конечно лише ті, що судилось їм вмерти під час дії, а герої насамперед ті, що довершили діло, що в нього включилися.

Того рода герої бувають часто-густо загальнолюдські, що їхня настанова походить із теїстичної любови до людей — бо ж ніхто не заперечить, що лікар чи сестра; чи взагалі якась людина, щоб облегшити терпіння, наприклад, прокаженим, добровільно посвячує себе на зараження та повільну смерть серед тяжких фізичних болів. Це люди незвичайні, це люди, що підпадають під загальну категорію героїв.

Однак робимо основну помилку, коли провідників народу — прометеїв — витязів звужуємо до вправді найбільш почесного звання, що його може заслужити людина, а саме звання героя. Бо всі провідники народу є героями, однак не всіх героїв можна назвати провідниками.

За французьким філософом Берксоном людство йде вперед наслідком двох елементів, а саме: перший елемент — це суспільство і його норми, а другий — це наказ святого.

Тому ближче зупинимось на аналізі героївпрометеїв, що наражаючись на вічні муки, мають відвагу та уміють виривати віщі вогні із рук самолюбних богів та давати їх своїм народам. Герой у такому розумінні — помазанець Божий і вибранець народу, це найкраща синтеза вічного духа певного народу, бо він втілює в собі та реалізує те, що даний нарід має в себе найбільш істотного та історично тривалого.

Тарас Шевченко — геній та один із творців української нації, тужив за українським Вашінгтоном не як за кумирем фіктивної демократії але як за великим народнім провідником, що попровадив би свій нарід шляхом слави і могучости. Він своїм геніяльним відчуванням і віщим духом зумів зрозуміти і виразно поставити на визвольних прапорах свойого народу, що не сіра маса є творцем історії та носієм великих культур, — але уми-генії, що виходять із даного народу і є тією магічною силою, що із племени гречкосіїв уміють робити народнацію. Маса в Тараса Шевченка це не значить люди, що не вміють читати, маса може складатись із князів, графів, козацьких старшин, отаманів та політичних мужів зо знаними іменами, що ширили крамолу, ставили особисті користі і амбіції вище національних ізза лакімства нещасного не тягли в один гуж. Це, за словами нашого другого народнього генія Івана Франка, не Мойсеї, а Авірони, що слухають, замість наказу Божого, підшепту духа руїнипустині Азазеля.

Історія не знає народу, який виключно своєю масою, своїм числом рівних і сірих людей вийшов би на кін життя та залишив опісля незатерті сліди. Історія реєструє як нації тільки ті народи, що мали своїх національних Прометеївгероїв. Поява героїв, великих духових провідників у житті народу — це ознака живучости та спроможности даного народу. Провідники — це не тирани, не диктатори, не розбивачі-отамани, що в ім'я своїх особистих чи групових амбіцій несуть смерть та неволю мільйонам людей, це не духи Руїни, але генії добра і краси, що одержимі, словами Бісмарка, високою ідеєю, високим званням. Для них не може бути мови про щастя в буденному значенні цього слова, їх щастя виключно у здійснюванні того, що вони вважають своєю повинністю.

Що теорія національного прометеїзму — національного етосу, зв'язаного із особистістю провідника, варто розважити міркування відомого американського соціолога В. Мек Дуґаля, що в своїй книжці «Психологія групи» пише, що найбільшою, та найважливішою передумовою до того, щоб якесь племя, певна незорганізована група подібних собі людей духово стала народом, є ідея провідництва. Це саме відноситься у вищій мірі до народів — пише далі цей же соціолог. Оскільки якийсь люд, чи більше споріднених племен має стати народомнацією, то мусить бути здібним виділювати із себе особистості з винятковими прикмютами, що відограватимуть ролю провідників. Загальні здібності цих провідників мусять бути дуже виразні та виняткові і то вищого порядку, бо тільки такі вищі здібності зможуть з'єднати народ та піднести його до найвищого напруження. Одним із пророчистих його доказів — це

роля Мойсея для жидів, роля Магомета для напівдиких арабів. Значення Шекспіра, Ньютона, чи Кромвеля, чи Черчіля для Англії, роля Людвика Чотирнадцятого, Жанни д'Арк, Вольтера, Наполеона, Клемансо, Фоша, а зараз де Ґоля для Франції. Цікавим в його прикладах є саме те, що він уводить як приклади живих ще під цю пору людей і цим доказує, що народ виділює із себе провідників не тільки в процесі вставання, але і в дальшому своєму житті; він потребує великих умів та характерів геніїв-героїв, що без них не може жити.

При тому не слід забувати, що геніяльні люди поодиноких народів є витвором їх раси і психіки. Немає інтернаціональних геніїв, бо кожний геній зв'язаний зо своїм народом, з якого вийшов.

Це синтеза найкращих прикмет народу, що втілює в собі генія цього народу і живе ним та для нього. Геніяльний провідник народу не може бути ні демократом, ні автократом, чи тоталітаристом, не може бути тільки генієм певної партійної кучки людей, бо він своєю індивідуальністю переростає всякі форми та режими; він є понад усім, бо він є синтезою всього і сповняє тільки відвічну ролю свого народу на певному відтинку історії, його сам нарід із-за його прикмет виносить своєю опінією на чоло життя.

Українська нація мала також своїх провідників із ласки Божої і тільки тому, що ми їх мали, ми є народом-нацією. Якщо ми сьогодні існуємо як нація, то тільки тому, що ми мали Святослава Завойовника, Володимира Великого, Іларіона, князя Данила, автора Слова о Полку Ігоревім, Богдана Хмельницького, Петра Могилу, Івана Мазепу, Тараса Шевченка, Лесю Українку, Івана Франка, Маркіяна Шашкевича, Юрія Федьковича, Василя Липківського та Андрія Шептицького, а вкінці Симона Петлюру та Євгена Коновальця, які стали творцями Народньої Революції та очолили новий етап вияву української нації, що його нарід назвав етапом українського націоналізму.

Винесені народом на передове місце ці новітні генії-провідники окрилили добу могутнього всенароднього зриву, що вів війну зо всіми займанцями України. Козача Рада в Херсонських степах, чи процес СВУ та СУМ, чи Бесарабова, брати Шеремети, Білас і Данилишин, чи Львівська головна пошта та Ягайлонський Городок, чи Карпатська Україна, чи Поліська Січ на чолі із Бульбою-Боровцем, чи УПА з Т. Чупринкою, чи похідні групи на чолі із О. Ольжичем, Мироном Орликом, Оленою Телігою та тисячами цвіту нації. Це все діло цих двох великих побративія — Симона і Євгена — бо ж вони повели націю на новий шлях визвольних змагань. І нам сьогодні стріляють наших народніх героїв московські, чи польські, чи мадярські, румунські чи німецькі кулі — це кулі наїздників, що мають один приціл — мозок нашого народу. Чи стріл у Парижі, Ротердамі, в Хусті, Києві, Рівному і Львові, чи в тюрмі у Саксенгавзен, чи перфідне вбивство Лева Ребета та провідника ЗЧ ОУН Степана Бандери — це кулі, спрямовані в чоло самого українського народу!

Повчальним явищем можна розцінювати сьогоднішню форму святкування всіх разом, тих що боролись і борються, що здобували і здобуватимуть аж здобудуть волю, всіх тих, що проливали і проливатимуть щедро кров за волю, бо це робили українці для України. Хоча нещасна наша історична притаманність розкидала їх по різних групах, але українська людина під цю пору тужить за внутрішньою українською єдністю, і не може бути таких засадничих причин, щоб через них ми, зокрема українські націоналісти, не могли бути внутрішньо одним. І прийдешній всенародній провідник український буде той, хто нас з'єднає у спільному змагові для остаточної перемоги і здобуття волі многострадній матері Україні!

Михайло Мінчак

МАКІВКА

Наша Свята Гора, символ перемоги, місце прощ нашої молоді за часів окупації

Про Маківку багато писалося і говорилося. 1914 р. австро-мадярські війська, утікаючи перед арміями царської Росії, здержалися аж чи пер арміями царської Росії, здержалися аж на Прикарпатській Україні. Не мали на кім зігнати свою лють за невдачі, тож вішали і стріляли без суду наше мирне населення. Свідомих українців, головно інтелігенцію, заганяли до таборів в Талергофі.

В половині січня 1915 р. прибули в Карпа-

ти 3 німецькі дивізіч і разом з 25 австрійським корпусом ген. Гофмана, до якого належали Січові Стрільці, творили Південну Армію, під командою німецького ген. Лінзінґена.

Дуже цікаву інструкцію проголосив той німецький генерал в наказі до війська. Він виянив різницю між льояльними до Австриї «русинами» й москвофілами. Досі тої різниці не знали і тому мадяри так по-варварськи поводилися з українським населенням.

Південна Армія почала 21. І. 1915 офензиву. Перше вдарили на гору Явірник, на південь відЛавочного, яку знаменито уфортифікували японські інженіри. Морози доходили до 30 степ. Реомюра. Вояки на фронті замерзали. Тяжко було здобути цю твердиню, Наступи відбивала залога Явірника. Не помагав гураґанний вогонь артилерії. Вистарчив один цільний стріл вперше там ужитого Мерзера, щоб москалі в паніці втекли.

Між іншими там згинув хор. УСС Сух. — На другий день ми переходили через Явірник. Ми бачили цю величезну яму. Де була землянка, там осталось вмішане з землею людське м'ясо. Я ще тепер бачу на снігу дві людські лопатки з розложеними руками, без голови і тулуба. Страшне!

Москалі здержалися на своїй оборонній лінії — Острий Верх, Погар, Татарівка, що тягнеться зі заходу на схід, на Бойківщині. В центрі тих гір положене пасмо Маківки, що складається з трьох верхів. З півночі граничить Маківка зі селом Тухлею, що його так гарно описав Іван Франко в Захарі Беркуті. На полудне на узбіччі, похиленім до Маківки і Кливи, розложилося село Скільський Грабовець. Зі сходу відділяє Маківку вузький, глибокий яр від Кливи, а з заходу річка Головчанка. Наступаючі австрійські і німецькі війська вдарили на цю оборонну лінію і заняли Острий Верх, Погар і Кливу. Москалі однак не опустили тих верхів і окопалися нижче в віддалі від 30 до 70 м. Так близько перебігали там окопи. Рівнож австрийці здобули два західні верхи Маківки і гору Татарівку. Східний верх Маківки не дали собі москалі відібрати.

Всі ті верхи мали для обох воюючих сторін надзвичайно важливе стратегічне значення Здобуття котрогось з них змушувало москалів відтягнути свої війська на дальшу оборонну лінію Стрия. І відворотно, якщо здобули би якийсь верх москалі, австрійці і німці мусіли б завернути на Бескид. Тому о ті верхи провадилися довгі і тяжкі бої. Австрийці не могли здобути вершка Кливи і пробували підкопом. Та підкоп не вдався. Вирита мінами величезна яма пробігала 10 м. перед московсьими окопами. На Погарі і Острому Верху весь час клекотіло. Москалі провадили безуспішні наступи на Татнрівку. Маківку намагалися обі сторони здобути. Раз наступали москалі, то знов австріяки. Один такий великий наступ на московський верх Маківки я пережив з 20 Стрільцями, що робили службу на середньому верху Маківки. Австрияки приготовляли наступ гураґанним вогнем всякого роду артилерії, почавши від гірських канон, що їх носили на своїх хребтах наші коники-гуцулики, полевої артилерії і різного калібру гавбиць. В тій симфонії чулося вистріл Мерзера 30.5 см, що стояв на станції у Славську. Стрільно полетіло в небесні простори. Потім було чути десь під небесами щось ніби варилося.Перериване варкотіння повторялося що раз частіше і голосніше. В кінці заглушуючий рев і смереки розхилялися на боки і приймали стрільно Мерзера. На мить рев затихав, а потім колосальна детонація.Цілі смереки з корінням, каміння, глина і залізо летіло далеко вгору і падало навіть на наші окопи. Австріяки думали, що на Маківці пощастить їм так з Мерзером, як на Явірнику. Однак Москалі видержали. В тих боях я стратив одного Стрільця, якого прізвища не пам'ятаю і не находжу у списках поляглих на Маківці. Був то 17-літній симпатичний бльондинок, студент самбірської учительської семінарії, що всі гроші з ленунґу і за папіроси віддавав на Пресовий Фонд УСС.

На півночі ковандування центральних держав приготовляло нову офензиву. В тому часі німці здобули гору Острий Верх, яка відчиняла дорогу на Сколе і Стрий, долиною Орави. Щоб ударемнити офензиву на півночі і здерхати марш долиною Орави, Москалі кинули величезні маси війська на Маківку, щоб її за вся ку ціну здобути і зашахувати ворога. Не могла залога Маківки вдержати напору лявіни воскалів. Часть полвгла, частина булі ранені, децо попало в полон, а тільки небагато врятувалося. В тій грізній ситуації кинула К-да дивізії горстку Стрільців, що була в запасі, щоб хоть на якийсь час здержати маси наступаючих москалів. Горстка молодих хлопців, ведена ідеєю, з завзяттям кинулася на відвічного нашого ворога москаля і не то, що здержала, але бравурною контратакою відбила Маківку. Маси в паніці утікаючих москалів потопилися в Голованці. Була то весна. Сніги таяли в горах. Команда дивізії не могла вийти з дива,

бо навіть не припускала, що така горстка Стрільців може здержати московський наступ. Маківку обсадили розбитками, а Стрільців стягнули в запас. Та москалі поновили атаку і заняли Маківку. Удруге К-да дивізії кинула Стрільців до протинаступу. І знова сталося чудо: Стрільці відбили Маківку і рішили бій.

У тих боях брала також участь — чомусь мало згадувана — десятник Павлина Михайлишин, що найбільше з жінок Стрілкинь перенесла трудів і невигод на фронті. Була вона відзначена срібною медалею. Провадила стежі, застави і брала участь в боях о Болехів, Галич, в Завадові та ін.

В боях за Маківку згинуло 47 Стрільців, а 79 було ранених. Коли порівняємо скількість вбитих, до загального числа малої горстки, що брала участь в боях, то відсоток вбитих випаде дуже високий. Бої о Маківку закінчилися блискучою перемогою Стрілецтва над москалями. Макківка стала символом перемоги.

Команда 55 дивізії, до якої належали Стрільці, видала з цього приводу такий денний наказ (цитую):

Ц. і К. 55 І. Т. Д. Ч. 1222.

До 130 Бриґади, Укр. корінів 1 і 2 в місті постою. Місце постою, 2 травня 1915. — Від багатьох днів намагається ворог вибити пролім наших становищах. Як досі його наступи були спрямовані на Татарівку, то тепер він кинув клич — М А К І В К А ! —

Хай це коштує кільки треба, він мусить її здобути. Зі страшною перевагою, з нечуваною настійністю, з погордою смерти і невтомною витривалістю поновляв він в останніх днях свої наступи. Залишена тільки на себе саму, без помочі зовнішніх резерв, старалася хоробра, але така мала чисельно залога, виказуючи прямо надлюдські зусилля, виправдати свою присягу, зберегти і збільшити славу армії, відперти ворога. Але занадто великі були труднощі, занадто могучий ворог, занадто велике фізичне вичерпання, в наслідок попередніх, тижні триваючих трудів. Вона захиталася. В дводенних боях удалося ворогові здобути частину становища нашого відділу, що боронивсь по геройськи. Аж тут в найгрізнішій хвилині появилися — УКРАЇНЦІ. Нехай це коштує, що хоче, відвічний ворог мусить бути відпертий! Зі запалом, одушевлені правдивим патріотизмом, з розмахом як шумна буря, якій нішо опертися не може, кинулись молоді, хоробрі сини тієї країни, в обороні рідної землі на ворога і приневолили його залишити те, що він уважав за здобуте. Небезпеку усунено. Українські Стрільці двічі рішили бій у нашу користь. Вони можуть гордо глядіти на свої подвиги, бо повсякчасно залишиться в історії слава їхніх хоробрих діл, та золотий лавровий листок в історії їхнього народу. Боротьба була важка і вимагала жертв. — Тим, що залишилися живими, висловлюємо нашу щиру подяку і наш подив. Героям, що поклали свої голови і віддали останню краплю крови, Тим, що не можуть уже радіти перемогою, присвячуємо на вічну пам'ять цю згадку.

Українці! З великою гордістю можете глядіти на Ваші найновіші геройські подвиги. Кождий може славитися приналежністю до Вашого Корпусу, бо матиме право назвати себе вибраною частиною. Я певний у тому, що в кождій небезпеці можна на Вас числити. Щоб ті бажання сповнилися — тричі слава! — **Фляйшман.** Генерал.»

К-мдт 130 Бриґади — українець, пізніший ґенерал Вітошинський переслав приказ дивізії з такою дописокою (цитую): «Дл. Читав. З приводу цих визначних подвигів, вітаю найсердечніше підчинені мені українські курені І і 2, і чую себе щасливим, що такі геройські відділи належать до моєї бриґади. Дякую кождому з Вас за Вашу рішучу поставу до останнього обороняти нашу дорогу вітчину. Цей наказ має бути прилюдно оголошений в корпусі Українських Стрільців. — **Вітошинський.** Полковник».

Ні одна частина австрійської армії не може похвалитися подібним наказом — признанням.

Якщо приймемо до уваги, що наші «добрі сусіди» постаралися 1914 року, що влада зі зголошених коло 25.000 Стрільців, дорогою ласки, дозволила лише на 2.500, без права доповнення, що шефом штабу корпуса, до якого належали Стрільці був полковник ґонорального штабу граф Лямезан, галицький поляк, який все провадив інтриґи проти Стрільців, то можете собі представити, яку заслугу мусіли ми собі здобути, що К-да дивізії видала аж такий почесний наказ.

Щоб це підчеркнути нехіть до Стрільців К-дта корпусу, то згадаю, що коли ген. Гофман запитаний, чому у своїх воєнних споминах не згадав ані словечком про формацію Укр. Січ. Стрільців, які служили в його корпусі, відповів, що Стрільці не служили «Їх Маєстатові». Тим самим сама австрійська влада признала, що Стрільці були українським військом.

Вже до Маківки здобули собі Стрільці славу своїми стежами. Стрілецькі звідомлення зі стеж були вириванi з рук в бриґаді і дивізії. Бої під Веречками, Дрогобичем, на Кобилі і

бій на Ключі попередили Маківку. Вони приносили Стрільцям славу і подив, але неприхильно до стрільців наставлена влада не хотіла того явно висловити, хоть була переконана, що кращого війська в своєму корпусі не має. По Маківці — де Стрільці вирішили бій — не могла вже того замовчати. Маківка стала короною тих всіх попередніх змагань.

Укр. Боєва Управа, в листі до Стрілецтва, по маковецьких боях, пише (цитую): «Ідеї державної самостійности України Ви дали тіло і кості. Ви влили в неї живу, гарячу кров. Ви рішили побіду поміж мільйоновими арміями. Маківка — це наш Маратон».

Московське командування, в секретній директиві, повідомляє свої довірочні органи, що Стрільці — це вибране військо, що називає себе українцями і мріє про створення самостійної «Малоросії», що вони по складу в більшости інтеліґенти. Москалі бачили перемогу Стрільців в бою і самі вважали їх за непереможних.

Згадаю ще звідомлення Півд. армії (цитую): «З нами ішли в наступ українські добровольці. Це мабуть найкращий відділ з цілої австроугорської армії».

Маківка останеться на вічні часи символом краси і сили українського свободолюбного духа, що змагає до найкращих ідеалів людства.

Хотів би я ще вияснити, чому Стрільці, де лише стрінулися в бою з чисельно много переважаючим москалем, завжди його перемагали. Стрільці — це добровольці, цвіт, есенція народу. Студенти високих шкіл, учні вищих кляс гімназійних, семинаристи і мала скількість патріотичних, інтеліґентних селянських дітей. Це військо думаюче. Жили Стрільці як одна родина, як брати. Лучила їх одна ціль, одна ідея, як співається у стрілецькому гімні: «Визволяти братів українців з московських кайдан.» Спільно читали часописи, книжки і спільно дискутували. Деякі носили цілі бібліотеки в наплечниках: «Кобзар», «Мойсей», «Мій Ізмараґд», твори Лесі Українки, Федьковича тощо. Ці твори переходили з рук до рук. Не було між ними ні соціяльних, ні станових, ні політичних різниць — всі були собі рівні і один другого шанував і поважав як товариша і приятеля. Мріяли завжди і всюди про Золотоверхий Київ, про вільну Україну. Ця ідея провадила нас в бій — і тому Стрільці були непереможні.

З другої сторони москалі, хоч і добре вишколені і набагато краще виеквіповані, йшли до бою без жадної ідеї, бездушно, тупо, понуро. Вони йшли, бо мусіли: їх гнали фельдфебелі як худобу. Така була засаднича різниця між московськими солдатами і Стрільцями. Стрільців провадила в бій ідея: Вільна, Незалежна Україна.

Щороку на Зелені Свята наша молодь і старші тягнули зі всіх усюдів на Святу Гору, щоб поклонитися Тіням Героїв, співати патріотичних пісень та одушевлятись. Наші священики, не зважаючи на труди і шикани з боку окупантів, ходили на Маківку і відправляли на могилах Героїв панихиди.

Добре було б, щоб наша організована молодь найшла собі в Америці якусь гору, назвала її Маківкою та збиралася щороку на Зелені Свята, щоб набрати українського духа, так як Поляки зробили собі з Долестави другу Ченстохову.

Ми повинні плекати культ наших героїв. Нехай слава тих молодих людей, що віддали за Україну все, що мали найдорожче — своє молоде життя — живе серед українського народу во віки вічні.

Юрій Артюшенко

СИЛА НАС СЬОГОДНІШНІХ КОРЕНИТЬСЯ В СИЛІ НАС ВЧОРАШНІХ

Український націоналізм це — поперше — духове самовизначення українського народу; подруге, — взнесення української духовости до вершин споконвічного морального й національно-етичного промінювання внутрі себе і в зовнішнім світі; потретє, — вивершення українського патріотизму (любови до батьківщини) універсальною в чині національною ідеєю, опертою на державницьких традиціях і питоменних українському народові духових первнях.

Таким український націоналізм був в усі періоди державницьких змагань — за батьків, дідів і прадідів, таким він є й тепер за нас.

Так, таким він плекався десятками поколінь на протязі тисячоліть. Плекаючи, скріплюва-

ли його кров'ю ще ті, про яких Слово о полку Ігоревім пише, що:

...Всі вони під трубами сповиті,
Виколисані в твердих шоломах,
Вигодовані гострими списами.
Всі шляхи відомі їм, яруги
Їм знайомі, луки в них напнуті,
Сайдаки відчинені, шаблі їх
Вигострені, а самі у полі
Скачуть, мов вовки ті сіроманці,
У бою собі шукають чести,
А для князя сміливого — слави.

Таким він плекався тими, до яких Святослав Завойовник говорив:«Станьмо кріпко та не посоромимо землі української... лучче лягти кістками, ніж попасти в полон, бо мертві сорому не мають».

Що це так — найяскравіше видно з давньої нашої літератури. Навіть перші проповіді з XI й XII століття наших духовників, напр., Іларіона, якого називають сьогодні «виразником стародавнього націоналізму», навіяні вогнем любови й посвяти Рідній Землі, її князям і вірі. Його «Похвали Кагану Владимиру» повні національної й державної гордости. Наші літописи — це книги, в яких найшов свій яскравий вислів бойовий дух і національно-державні гордощі Київської Держави. В них описані битви з поетичним розмахом та войовничим запалом. Із книги Володимира Мономаха «Поученіє свому синові» та з книги «Хожденіє» Данила Ігумена пробивається твердий незломний дух державної нації.

І в козацькій добі таким же плекався в українськім народі український націоналізм і вже відтоді був предтечею тих духових, соціяльних і національно-політичних ідеалів, що їх сьогодні голосить український націоналізм.

Таким він відчувається і в постановах Київського Собору Української Православної Церкви в 1621 році, в яких говориться: «Св. апостол Андрій, перший архиепископ Константинопольський, патріярх Вселенський і апостол Український: на Київських горах стояли ноги його, й очі Україну бачили, а уста благословляли, і насіння віри у нас посадив. Воїстину Україна нічим не менша від інших східніх народів, бо і в ній проповідував апостол». І таким вчувається в козацьких думах і епопеях, що надихані повнотою войовничого духу та свідомости своєї сили.

Т. Шевченко, глибоко вичувши українську історичну дійсність, геніяльно видвигнув усі духові вартості, що творили в минулому український нарід великим народом і мають таким творити його і в майбутньому.

І в нашу добу український нарід відродив ті ж повноцінні ідеали міжнаціональної солідарности і людської гідности та, поклавши в їх основи найцінніші вартості «стародавнього націоналізму», підніс до всеохоплюючої в своїм чині ідеї, збагачуючи давні вартості новими вартостями та дороговказами під Крутами, в Зимовім Поході, під Базаром. Скріплюючи під цими несмертельними дороговказами Акти 22 січня 1918 1919 рр. своєю кров:ю, українське воядтво йшло в бій не з холодних розумувань, але з заглиблених в його підсвідомості і вимріяних в його уяві ідеалів, що зродилися з вичуття вічних вартостей минулого.

Суворість обов'язку і практичність у змаганнях та здійсненні ідеалів потребували холодного розсудку, та усвідомлення цього прийшло щойно пізніше. Наприклад, усвідомлення того, що кровний акт об'єднаної Наддніпрянської і Галицької армій в одній Армії УНР, очоленої одним штабом, на чолі з генералом Юнаковим та одним Головнокомандуючим — Головним Отаманом Симоном Петлюрою, в 1919 році в наступі на Київ, є незаперечною й найзаконнішою ратифікацією Актів 22 січня 1918-1919 рр., бож у цім акті ратифікації брали участь вояки, що репрезентували всю територію соборної України! І не десятки чи сотні, але десятки а то й сотні тисяч законних речників волі українського народу з Наддніпрянщини й з Наддністрянщини!

Так, вояцтво щойно пізніше в холоднім розсудку усвідомило собі, що цей кровний акт був гомоном старої, славної і прийдешньої могутньої України. І з цього то гомону виплекувався й органічно виростав український націоналізм. З рядів Армії УНР й вийшли такі націоналісти як полк. Є. Коновалець, полк. А. Мельник, полк. М. Сціборський, полк. Р. Сушко, а з живих генерал М. Капустянський та інші. Вони через УВО, Легію Українських Націоналістів, Групу Національної Молоді, Союз Української Націоналістичної Молоді й інші націоналістичні організації привели до створення Організації Українських Націоналістів (ОУН).

Українська націоналістична ідея мала в усі часи наших державницьких змагань ті самі основні первні, тільки рівень усвідомлення їх і ступінь ідеологічного втілення були різні в залежності від того, хто був їх речником — прадіди й батьки, чи їх сини й внуки — сучасники. Коли б же ми думали інакше про це, то

ми сьогоднішні заперечували б самі **себе вчорашніх...**

Тож ідеологічні (як теж філософічні) основи українського націоналізму коренятъся не в чужих вченнях, але в українській духовості та культурі. В отій питоменній тільки українському народові т. зв. трипільській культурі, якої «істотні елементи збереглися аж до наших часів тільки в українському народі», — як то твердить навіть московський історик М. Ростовцев.

І в тяглості отих наших духових цінностей та тої питоменної українському народові культури, як рівнож і в тяглості національної містики, романтики та національно-військових традицій, міцніє динамічна сила української нації.

Носіями цієї тяглости в нашу добу стала передова когорта української військової молоді, що в 1917 році скупчувалася переважно біля Українського Військового Клюбу ім. Павла Полуботка (членом Ради Філії цього Клюбу в Житомирі був у 1917 році й автор цих рядків) та в тих перших українських формаціях, що стали зав'язкою української регулярної армії. Націоналістичні парості цеї передової збройної когорти й по відвороті Української Армії на чужину тривали в революційнім підпіллі та в різного роду революційно-збройних формаціях. Нав'язуючись до вартостей «стародавнього націоналізму», вони далі боролися, вже в змінених формах, за ті самі ідеали нації.

Мільйони борців попередніх поколінь, по них мільйони їхніх синів, внуків і правнуків продовжують нести ідею своїх батьків, дідів і прадідів, складаючи своє життя на вівтар України.

І завдяки цьому вже в підсвідомості й наймолодших поколінь інтуїтивно-пророчі слова Тараса Шевченка з його «Посланія» та «Заповіту» набирають животворчої сили, реального змісту і глибини вичуття прийдешности..

Оце спостерігали ми в Чікаго в днях 19, 20, 21 і 22 березня ц. р. під час виставки пам'яток Визвольної збройної боротьби України, яку влаштував ген. М. Садовський, як сприймали оте минуле, як переживали його в час відвідин цієї виставки сотки шкільної молоді.

Треба було бачити — з якою напруженою увагою ця шкільна дітвора ловила кожне слово про кожну виставлену пам'ятку, що свідчила про справді пережиту українським народом ту чи іншу історичну подію (а не кимсь видуману) з героїчної епопеї нашої доби.

На другий день відвідин вертали діти з родичами чи й самі, щоб зфотографувати ці пам'ятки або просто ще раз їх побачити.

Особливу увагу приковували маска Симона Петлюри та два з багатьох прапори. Один з них це знамено першого січового ім. Гетьмана Петра Дорошенка Полку з 1918 року все вишите з чистого золота київськими черницями (для Синьої дивізії). На нім був з одного боку образ Покрови, з другого в центрі — козацький хрест, а по кутах козацькі емблеми. Це був отой символ тяглости, про який ми вище говорили, — пов'язання державницького періоду нашої доби з державницьким періодом Козацької Держави. Другим був покривавлений бойовий штандарт 2-го Кінного Запорізького Полку, якого прапороносець був тяжко поранений і, щоб прапор не дістався ворогові, він його зірвав з держака й сховав під скривавлену сорочку, — й так, сам ледве живий, урятував прапор.

При цім усім біля списка поляглих під Базаром стався символічний, на нашу думку, випадок. Маленький хлопчик знайшов у списку прізвище **Щербак** і почав казати товаришам, що то його батько. Коли ж хтось із старших сказав йому, що його батько ще молодий і живий і чи не хотів він сказати, що то його дід, то він почав рішуче твердити, що так: це його дід, переймаючись вірою, що це справді прізвище його діда. Чи справді цього хлопчика прізвище Щербак, — нам тоді не прийшло на думку це перевірити. Але з цього випадку можемо твердити, що й інші діти знаходили велику втіху у своїм пов'язанні з отим українським минулим!

Та пізнання нашого славного минулого — не тільки в дитячих душах, але й в душах дорослих пробуджує зов національного коріння та тугу за національними ідеалами.

Тому мусимо завжди і скрізь пам'ятати про конечну потребу пов'язання, вплітання **сьогоднішньої чинности** в **чинність історичну**, творячи нерозривний (так у свідомості, як і в щоденній акції) струм напруги і змагання за наші національно-державні ідеали.

Денис Квітковський-Квітка

МОЇ МІРКУВАННЯ

З патріотичного загумінку......

а) Дещо про «громадських блазнів» і «екстремістів».

Кілька років тому «Шлях Перемоги». що виходить у Мюнхені, Німеччина, назвав мене «громадським блазнем» за те, що я мовляв, «підмовив» «підкупного» американського журналіста, Джемса К Андерсона з великого детройтського денника «Де Детройт Ньюз», написати в згаданій газеті, що бандерівці є «екстремісти». Статтю написав і підписав повним іменем лідер «закордонних частин» в Детройті (за часів Франца Йосифа таких лідерів називали «сірі еміненції») пан інженір-редактор Василь Щербій. Його теза була,що в американському розумінні гасло «екстремізм» є рівнозначне з фашизмом. а бандерівці не є фашистами. І в цьому полягав мій «злочин».

Поминаючи факт, що я не то, що не інформував згаданого журналіста, але навіть не суґерував йому терміну «екстреміст» для окреслення бандерівців; поминаючи рівночасно й те, що Дж. К. Андерсон написав дуже багато і то доброго, про бандерівців (включно зі згаданою статтею!), я хочу — по довгих роках мовчанки — присвятити дещо уваги слову «екстремізм» та слову «блазень».

!Блазень» є напевно образливим словом, хоч я ніколи не чув вичерпної, задовольняючої дефініції цього слова. Але я певний, що редактор Василь Щербій має це слово в своїй крові, він дуже добре відчуває його під час таємної, особистої, інтимної самоаналізи, тому я вірю йому, що це слово є образливе, що він хотів образити мене і що це йому хвилево вдалося. Я навіть підготовляв уже судові папері. Але, що справа не опинилася в суді, — на це склалося багато причин. Найперше, мене переконували що пан інженір Василь Щербій має «тяжку родину» й тому було б дійсно «екстремом» наражати його на неприємності й видатки; подруге, — говорили мені — навіть у скрайніх, «екстремних» випадках не сміє українець українця брати перед чужий суд і прати своє «брудне шмаття»; потрете,... ні, цього не скажу, бо ці останні висловлювалися «до екстремів» образливо на адресу пана редактора.

І мабуть ці останні, екстремістичні арґументи переконали мене. Я закинув думку позиву, тільки прохав людей показати мені, як виглядає цей пан, бо ніколи перед тим не бачив його. Наша «стріча» була тільки «ідейна»... Я побачив його одного дня «зза угла» і це переконало мене залишити справу на Божу ласку З «помсти» я зарікся тільки ніколи не читати «Шляху Перемоги». Але й тут — на ганьбу мені — спокуса перемогла мене. А сталося це під час останніх президентських виборів у З'єдинених Державах Америки. Як відомо, кандидат на президента ЗДА,Беррі Ґолдвотер, програв вибори у великій мірі тому, що його не піддержала його власна партія, закидаючи йому якраз «екстремізм». Закидували йому екстремізм за найкращу, на мою думку, фразу чи за найкращу думку, за найкращу політичну ідею,яку висловив він у своїй програмовій промові у Сан Франціско, дня 16 липня1964, кажучи: «Я пригадую вам, що екстремізм в обороні свободи не є пороком (vice). І дозвольте мені пригадати вам також, що поміркованість в шуканні (pursuit) за справедливістю не є чеснотою».

В той час«закортіло» мене побачити й почути,на яких позиціях стоїть «Шлях Перемоги». І що ви гадаєте?! На екстремістичних, чи ліпше за Ґолдвотером... Я в міжчасі купив собі великий, найбільш авторитетний словник англійської мови в ЗДА Вебстера, щоб краще орієнтуватися, що розуміють американці під «екстремізмом» і чи є він синонімом для фашизму.

Великий словник англійської мови Вебстера, видання 1964 року, на сторонах 651 - 652 подає цілу серію дефініцій для гасел «екстремний, «екстреміст», «екстремізм», включно з синонімами. але ніде немає найменшого натяку, що екстремізм і фашизм є тотожними поняттями. Дефініція «екстремізму» в політиці була б за Вебстером, «радикальний в опінії: опісля ультра; авансований».

Я пригадав собі також, що в Америці є таке тайне товариство, що називається «Ку Клакс Клен». і друге, напівявне «Чорних Муслимів»: обидва товариства є «екстремістичні», але ніхто дотепер, оскільки мені відомо, не назвав їх фашистами. Значить, екстремізм не є синонімом фашизму.

Я тепер не знаю чи «Шлях Перемоги, і пан редактор інженер Василь Щербій з Детройту, в стейті Мічіґан, ЗДА є і далі тієї думки, що екстремізм рівняється фашизмові чи гітлери-

змові, а якщо так, то чи змінився курс закордонних частин, піддержуючи наприклад «екстреміста» Ґолдвотера... Хто є тепер правдивий український патріот — націоналіст, а хто громадський блазень?

Фашистівська партія в Італії та націонал-соціялістична в Німеччині були напевно екстремістичними. Але це ще не означає, що все, що є екстремістичне, є рівночасно й фашистівське та зле. Так само як не все, що є червоної краски, є большевицьке-комуністичне (хоч я уже бачив наших «патріотів»,що «вирікалися» червоної краски тому тільки, що вона червона). От, наприклад, в згаданому вже словнику англійської мови Вебстера є таке гасло: «extreme unction» (мабуть «елеопомазання» по-нашому). Чомусь американці, для яких, за твердженнями пана редактора Василя Щербія гасло «екстремізм» є рівноїначне з фашизмом (в найгіршому розумінні цього слова. от так як, наприклад, ім'я Богдана Хмельницького для жидівських дітей), не уважали за відповідне замінити це «осоружне» слово на якесь інше,краще й ліпше. Чи написав пан редактор В. Щербій до редакції словника Вебстера, або в інше, може більш компетентне місце, щоб вони або замінили те погане слово, або він зачислить їх до товариства «громадських блазнів»?!...

Котрийсь філософ сказав, що «екстреми доторкаються», дотикаються. А якийсь практичний австрійський патріот казав, що якщо б так уложити всю військову «шаржу» в одно коло, від «ґефрейтера» вгору аж до найяснійшого цісаря, або навпаки, від цісаря згори аж до фрейтера вдолину, то цісар і ґефрейтер стояли б біля себе, плече в плече... ще інший мудрець сказав, що це правда, що «екстреми дотикаються», бо. наприклад, вогонь і вода є напевно два екстреми. але такі екстреми, що виключають себе, нищать, аніґілюють. Інший практичний мудрець сказав, що без огляду на те чи екстреми доторкаються, стоять плече в плече, чи ні, вони є надзвичайно важливі в нашому житті, залежить тільки хто користується чи орудує ними... Але всі згідні мабуть із тим, що екстреми існують і що виконують вони величаву функцію в нашому житті — фізичному й моральному.

Залишаючи збоку екстреми з фізичного світу, я хотів би спинитися коротко на деяких екстремах з морально - духового світу. І при цьому маю одну тільки мету: прохання, щоб або «Шлях Перемоги», або пан редактор Василь Щербій, або інший ворог екстремізму вияснили мені, вказали на демаркаційну лінію,зн. на те, де кінчиться поміркованість і починається екстремізм, і в зв'язку з цим, щоб дали мені відповідь на те, чи екстремізм — у морально - політичній сфері — є злом у собі?

Ми знаємо, яку величезну **позитивну** ролю виконують у фізичному світі такі **екстреми,** як вода і вогонь — залежить тільки, **як ми** використуємо ці екстреми. Але чи правильно назвати когось «громадським блазнем», чи іншим подібним словом із словника «визвольного фронту», хто назвав би воду чи вогонь екстремами?...

Або таке: великий український гетьман Іван Мазепа учив нас, що права здобуваються зброєю,а Тарас Шевченко навіть у своєму Заповіті, який ми стоячи вислуховуємо принаймні раз у рік, закликав нас «кайдани пірвати» і скропити волю «вражою кров'ю»; він сам «не знатиме Бога» аж до того часу, доки Дніпро не «понесе з України у синєє море кров ворожу». Чи не є це екстремізм? Екстремізм любови в ім'я екстремізму свободи.

Чи не були екстремізмом ідеологічні засади й акції УВО, а пізнтше ОУН? «Здобудеш українську державу,або згинеш у боротьбі за неї». «Нація понад усе»... Чи не є це гасла з категорії екстремів? А ось передо мною кілька чисел «Сурми» органу Української Військової Організації. В 4-му (55) числі за квітень 1932 р. читаємо такі рядки з поезії «Вставайте, Брати!...

До зброї! За волю, за землю свою,
Доволі вже гнути нам шию —
Ворожою кровю у грізнім бою
Ми сльози гноблених омиєм.

Чи не є це екстремім? В тій же «Сурмі» за місяці січень — лютий 1934 року (чч.1-2 (755-76) в статті «У 14-ту річницю», читаємо: «Коли ж Україну знову пошматовано, коли чотирьох займанців землями її поділилися, — день 22 січня став святом,.... твердим наказом з'єдинити знову землі українські **зброєю наших рук і кров'ю наших сердець**» (підкреслення моє — Д.К.). Чи якщо слово «екстреміст» мадо б мати взагалі якесь значення, то чи мова підпільних бойовиків УВО й ОУН не була мовою екстремістів? Чи не були вони екстремістами в своїх думаннях і чинах?

На мою думку, всякі революції є екстремами, а всякі екстреми є есенціями, елементами, найчистійшого сорту виявом річей чи ідей. Вода є елемент - екстрем. Любов є елемент - також екстрем. Правдива, повна, без найменших застережень любов є екстремом. Війна чи революція в обороні свободи є також екстре-

мом. І тому хоч велика частина американської публічної опінії осудила Б. Ґолдвотера за його екстремізм, — то ця сама Америка одобряє сьогодні екстремні засоби в обороні свободи В'єтнаму свого «поміркованого» Президента.

Екстремізм, екстремісти не є, на мою думку, злом у собі. **Залежить тільки, хто і в ім'я чого користується** екстремістичними засобами. Вогонь у руках дитини або некомпетентної людини може бути великим нещастям. Зброя в руках злочинця є засобом злочину, хоч зброя в руках борця за свободу є благодаттю.

Пан редактор Василь Щербій і «Шлях Перемоги» могли мати рацію, називаючи мене «громадським блазнем» за те, що я мав би назвати пана Ярослава Стецька (за «посередництвом» американського журналіста) українським націоналістом - екстремістом, якщо я вказав на вогонь у їх дитячих руках...
Дитина не любить, якщо відбираємо від неї навіть таку «забавку», яка може знищити її саму...

Мені попало в руки 3-е (570) число «Шляху Перемоги» від 17 січня 1965 року й мою увагу звернула на себе стаття п.н. «Вікенд сорому». Підпис під статтею: «Українець в Америці». Ця стаття також не вільна від екстремів. Ось кілька з них

«Вікенд сорому» — це напевно екстрем, бо сором стоїть на протилежному полюсі від гордости. Національний сором, наприклад, це щось найгірше, що може статися українському патріотові. А ім'я - підпис під статтею «Українець в Америці» — це такий самий екстрем, як напр. «Українець на Марсі». Бо хоч це досить специфічне «ім'я», маючи на увазі, що українці живуть і поза Америкою, та навіть враховуючи авторів поділ українців на «групку непослідовних і неграмотних в громадському розумінні стариків і молокососів», з одного боку, та на «компактну еміґраційну Україну, яка втішається заслуженою славою грамотних, працьовитих і культурних громадян», то помимо всього цього ім'я «Українець в Америці» є **екстремно** загальникове. Ніяк не розбереш, чи цей «українець» належить до «групи непослідовних і неграмотних», чи ні. Тому я завжди кажу, що завелика скромність ніколи не оправдується...

Бо я помимо всього люблю екстреми і люблю одвертість (і фер плей»!) в громадських **українських справах.** Люблю також знати, з ким маю до діла. І якщо не довідаюся з першого джерела, стараюся дійти посередніми дорогами до певного висновку. Застосую і тут ту саму методу хто є «Українець в Америці»? Поперше, мені видається, що самохвальба не личить навіть «українцеві в Америці». Тому автор згаданої статті не міг сам зачислити себе до покритих славою «грамотних, працьовитих і культурних громадян». Це був би великий екстрем.

Подруге, в тій статті «Українець в Америці» стоїть чорне по білому й таке:» Як усе в систематизованій країні, й недільне відвідування церкви має свій устійнений порядок. І так, на дев'ятку іде шкільна дітвора, на велику службу Божу — стара еміґрація, а на дванадцятку — нова». Це напевно дуже екстремічне **твердження**, бо хоч пан професор Микола Чубатий твердить, що тепер уже «всьо равно» — православні стали католиками, а католики православними —, то є ще таки мільйони непоправних. Чи може є помиляюся? На котру службу Божу йдуть, наприклад, пани Іван Вовчук чи Леонід Полтава?

А може я мав таки рацію колись, твердячи, що ми говоримо про українську соборність, а думаємо тільки про наш загумінок. Чи не є це також своєрідний екстремізм? Чи не є тому п. «Українець в Америці» екстремістом? А якщо так, то чи не вписує він себе цим самим у книгу «громадських блазнів»?!

А яке становище «Свободи» і «Шляху Перемоги» на це?...

В хвилині, коли писав повищі «міркування» на тему «громадських блазнів» і «екстремістів», пошта принесла денник «Свободу», рік видання XXII, ч.36, дата четвер,25-лютого 1965 року, місце редакції — Джерзи Сити, стейт Ню Джерзи, З'єдинені Держави Америки, в якій, на першій сторінці читаємо таку вістку, датовану з міста Ню Йорк: «В неділю 21-го лютого ц.р. мали відбутися в Ню-Йорку, в залі Сентрал Плаза при 2-ій Евеню спонзоровані 26-ма громадянами доповіді ред. Романа Ільницького й ред. Осипа Зінкевича на тему «Зв'язки з Україною і їх значення для українського процесу». При вщерть виповненій залі — при чому багатьох прибулих поліція не пустила на залю з уваги на її допускальну поємність — проф. І. Паливода покликав в імені організаторів президію в особах п.п.Миколи Степаненка, дир. Йосипа Гірняка, Др-а Всеволода Голубничого, Євгена Федоренка і Ростислава Хом'яка. Однак більшість приявних спротивилася такій пропозиції. Відклик М. Степаненка до існуючого закону про збори, скликувані окремими Комітетами, не мав успіху, і на внесок

п. Лева Футали, серед метушні біля мікрофону. обрано президію у складі п.п.Мгр. Є. Лозинського, як голови зборів, ред. В. Коваля,інж. Ярка і Мгра Левенця. Мгр. Лозинський запросив до слова доповідачів ред. Р. Ільницького і ред. О. Зінкевича та заповів, що промовлятиме також д-р. Петро Мірчук. Однак названі первісні обидва доповідачі відмовилися виступати при такій президії, а ред. Р. Ільницький проголосив, що скликана організаторами доповідей нарада закрита, після чого організатори наради покинули залю. Короткі промови виголосили Др. П. Мірчук і ред. Коваль; з коротким словом виступив також п. Ігнат Білинський, як секретар УККА. Прийнято резолюції, відчитані д-ром М. Чировським, в яких підтримано становище УККА в справі контактів з висланниками совєтського режиму. Збори закінчились відспіванням «Не пора». Приявна на залі поліція не бачила причини до втручання.»

Я думаю, що нікому з наших людей, що хоч частинно орієнтуються в українському політичному житті, не треба пояснювати **хто** скликав віче і **хто** відбув його і закрив. Я тільки поставлю - **для історії,** бо редактори Свободи мають **силу** не відповідати на прилюдні запити — такі два запити, один до редакції «Свободи» і один до редакції «Шляху Перемоги».

«Свобода»: Як оцінює «Свобода» зреферований нею безкровний «ку д'ета»? Чи одобряє вона таку «політику» і тактику чи ні. Відповідь на цей запит тим важливіша, коли пригадаємо собі інцидент Вашого кореспондента, п-на Леоніда Полтави, з господарями клюбу Круглого Стола. В першому випадкові (Круглого стола) **господарі** не допустили чи випросили з віча **гостя** - кореспондента, а в другому випадкові (не відбуті доповіді в Нью-Йорку дня 21-го лютого) **гості** викинули чи **примусили вийти самих господарів віча.** В першому випадкові нетактовними й недемократичними господарями були українські «незорганізовані» «дикі» «ліберали», в другому випадкові «революціонерами» були провідні члени Організації Оборони Чотирьох Свобід України (ООЧСУ) й взагалі члени організацій «Визвольного Фронту». Чи робить це якусь різницю?

З приводу недопущення кореспондента «Свободи», п. Л. Полтави, на зустріч Круглого Стола «з українськими підсовєтськими діячами культури» (див. «Свобода» ч. 224, ч. 225 і 231 від 2-го, 3-го і 11 грудня 1964 р.) Ви писали про той випадок, як про «залізну заслону в Нью-Йорку»; Ви виступили в «обороні ґарантованої конституцією свободи слова і преси», тієї «основної передумови вільного суспільства і його розвитку». «Усуненням кореспондента газети», писали Ви, «тільки тому, що ця газета ставиться неґативно до таких зустрічей, Клюб сам себе дискваліфікує, як американську установу». Очевидно, трапляється, що й на деякі з американських зустрічей, імпрез чи конференцій не допускають кореспондентів, але ніколи з таких мотивів! Єдина країна, де таку засаду практикується, це країна, звідки приї-хали ті особи, що їх Клюб запросив на зустріч». («Свобода» від 11-го грудня 1964 р.)

Тому останнє питання: Чи ґарантує американська конституція свободу таких публічних доповідей, як та, що її мали п.п. Роман Ільницький і Осип Зінкевич, під спонзорством 26-ох українських громадян? А якщо так, то чи ті, що розбили віче-доповіді, не дискваліфікували також самі себе, як американські установи? Чи методи, або «засади», як Ви їх називаєте, застосовані «Клюбом» і ті, застосовані «визвольним фронтом,» не належать до тієї самої катеґорії?

Шлях Перемоги: В статті п-а редактора В. Щербія (див. «Шлях Перемоги» від 13-го липня 1958 р.) п.н. «Громадські блазні», Ви писали про нездорові «ривалізації» внутрі української еміґраційної спільноти; Ви закликали до «шляхетного суперництва (наших) політичних сил»; Ви стали в обороні правдивої демократії, «демократичного світу», проти т.зв. українських «супердемократів», та «лжедемократів», які намагаються «затаврувати нелюбі їм українські середовища, як порушників демократії, екстремістів, тоталітаристів, фашистів і. т. т. «і наші «демократи» (лапки ваші - Д.К.) управляють», писали Ви далі, «власне блазенство, породжене забавою в політику. Їхня особиста готентотська культура не дозволяє їм бачити тієї національної чести, яку кожний культурний громадянин такої чи іншої країни зберігає», писали ви дослівно. Вас дуже боліло те, що ми споримо не на своєму подвір'ячку», бо «доносити на своїх політичних противників до чужих чинників — це направду готентотська мораль». І такий реторичний запит: «Запитуємо: невже люди, що стоять у проводах українських установ і то центральних, загубили особисту честь? Про поняття національної чести не доводить говорити, бо вона захована за грубою стіною сліпої партійної ненависти».

Пригадую вам, що стаття американського журналіста Джеймса К. Андерсона була надрукована з «Детройт Нюз» з датою неділі, 22

червня 1958 року. (На маргінесі додам тільки, що це була — на мою думку — чи не найкраща, найбільш похвальна стаття на адресу п-а Я. Стецька).

Речення в повищій американській газеті, яке дало вам притоку писати лекцію на тему правдивих і лжедемократів, на тему «культури готентотів», на тему «громадських блазнів», на тему, що таке «екстремізм» тощо звучало дослівно так: «Багато (українців), включно з Денисом Квітковським, президентом Детроїтського Відділу Українського Конгресового Комітету, уважають бандерівців екстремістами».

Маючи на увазі також факт, що, як подає «Свобода», на залі була приявна американська поліція, мій запит до Вас такий: Як Ви, у світлі вищенаведених фактів, оцінюєте подію від дня 21-го лютого 1965 р. в місті Нью-Йорку з правної, демократичної, культурної, української і взагалі людської точки зору? Як Ви дивитеся, в світлі подій в Нью-Йорку від 21-го лютого 1965 року та світлі вищенаведених мною фактів на дефініцію «екстремізму» і «громадських блазнів»?!

(б) Розвінчаймо деякі наші «табу».

Слово «табу» походить від повір'я полінезійців та інших рас південного Тихого Океану і означає відділене, відсепароване, відкладене, як священне або нечисте; заборонене для загального вжитку. Поставити під табу означає заборонити. Сьогодні це слово перейшло межі релігійного повір'я примітивних племен і набрало прав громадянства майже в усіх словниках світу, означаючи або певну особу або певну річ, які стають «табу», значить, «священними» чи «забороненими» і тому про них не вільно, або щонайменше не гарно, не гідно говорити. Іншими словами, такі «табу» користуються свого рода «священною недотикальністю». Особливо таким особам з категорії «табу» вільно робити й казати, що вони тільки захочуть, а ми, звичайні смертельники, маємо щодо їх слів і діл одно тільки право: **мовчати.**

«Табу» можна порівняти до індійських корів. Найсвятішою з усіх звірів для гіндусів є корова. «Корова є найбільш популярним організмом в Індії і має повну свободу на вулицях; її гній вживається як паливо або як священна мазь», пише Вил Дюрант в своїй монументальній «Історії цивілізації,» частина І, ст.510. Ці індійські корови є також свого рода табу. Ім вільно занечищувати всі вулиці, а гіндусам не вільно навіть після їх «смерти» їсти їх м'ясо чи користуватися їх шкірою.

Я не пригадую собі, щоб «дома», на рідних землях, ми мали своєрідні «табу» або «індійські корови». Там люди мали й знали своє місце та називали речі по імені. Зрадника називали зрадником, хруня хрунем, патріота патріотом, а героя героєм, без огляду на те, чи ці характеристики відносилися до українців чи ні. Там українських людей хвалилося за їх добрі, благородні діла і ганилося, або навіть каралося за ганебні, не добрі. Там не було ані осіб, ані інституцій, які стояли б поза чи понад моральними й національними законами.

Тепер на еміґрації, в країнах нашого нового поселення, ми не находимо майже нічого, що стояло б поза законом, а щонайменше поза засягом громадської опінії.Тут «табу» є тільки в словниках, а «індійські корови» підлягають усім законам звичайних корів, зн. їм заборонено безкарно й бевцеремонно користуватися нашими вулицями.. Людей тут трактується також «по-людському» — дається їм признання за їх добрі діла й слова, та картається за злі. А особою чи людиною є тут кожний, хто сотворений наподобіє Боже — від замітача вулиць почавши на президентові скінчивши. Всіх вільно називати по імені й кожному «давати» по заслузі.

Не так у нас, в «компактній еміґраційній масі». В нас є ціла серія «табу» та «індійських корів». І хоч ми добрі християни, то з «патріотизму» таки покланяємося «індійським коровам», навіть якщо ці «корови» до не видержання занечищують наші вулиці. Пригадуєте собі як на мене «накинулися» були навіть приятелі за те тільки, що я в «Моїх Міркуваннях» називав людей поімені. Казали, що це «особиста лайка», хоч годилися з тим, що я говорив!... Тільки в приватних листах і в приватних розмовах хвалили мене за мою відвагу...

Ані «табу», ані «індійських корів» не треба буде терпіти в нашому національному житті тоді, коли ми: (1) будемо мати досить мужности говорити собі **правду** в очі й (2) коли **ми** навчимося **дискутувати.** Правда є і повинна бути основною засадою нашого громадського, національно-політичного і особистого життя. В національно - політичному житті наша Правда є така велика і могутня, що було б злочином замовчувати її, чи прикривати.

Людська правда не є абсолютом; ця правда є річчю суб'єктивною. Вона поділяє всі недосконалості людини. Тому нам потрібна доброзичлива, з бажанням найти **шукану Правду** дискусія.Дискусії не є для того, щоб перемогти, дискусії є для того, щоб **переконатися** в силі наших арґументів, щоб **переконати, як-**

що йдеться про Національну Правду, то Національна Дискусія мусить бути доброзичливою, з дійсним бажанням найти Правду не для себе, не для своєї групи, чи партії, але для **України.** В такій дискусії ми можемо й маємо право помилятися. Але не маємо права ображати й хотіти перемогти за всяку ціну...

***

Мені здається, що дискусії на такі теми як т.зв. «контакти»,«патріярхат», жива мова в церквах тощо є надзвичайно корисні й побажані так довго, доки є вони **дискусіями,** а не лайками. Головним елементом у дискусії є ум, а не сентимент, пристрасть. Синонімом для слова дискутувати в англійській мові є міркувати, доводити, арґументувати(discuss - reason - argue). Дискутувати значить екзаменувати за поміччю арґументу, доказу, факту, а не почування. Почування, сантимент є тільки заохотою, спонукою до дискутування, до дебати, а не оружжям. Оружжям дебати є ум. Кінцевою метою дебати не є перемога за всяку ціну, а найдення правди, глибоке й якнайповніше окреслення якоїсь теорії чи ідеї.

Дискусії чи дебати є можливі й **оправдані тільки** між і з тими, що дійсно шукають чи то за правдою, чи то за найкращими шляхами до її осягнення в усіх ділянках нашого життя — фізичного й духового. Тому дискусії з ворогом є не тільки зайві, але й шкідливі. Бо звичайно правда ворога є цілком протилежна від нашої й тому не тільки не зможемо ніколи «договоритися» з ним, дійти до спільного знаменника, найти правду, але навпаки, арґументи ворога можуть часом затемнити наші арґументи й тим самим нашу правду. Вогонь з водою, чи зло з добром ніколи не будуть в силі договоритися до спільної для них правди. Їх правди є відмінні, виключаючі себе.

***

Дискусія є добра, побажана, ба навіть конечна між членами тієї самої родини, тієї самої нації, бо їх мета є та сама, їх правда є тотожна. Але без «табу», без «індійських корів» і без пристрасти для пристрасти тільки. Пристрасть між членами тієї самої родини, тієї самої нації є добра й оправдана тільки тоді, коли її енергія є на услугах арґументу в шуканні за правдою.

Те саме треба сказати й про всякі «табу» та «індійські корови» в нашому національному житті. В нас і по сьогоднішній день не вільно найти нічого позитивного на рідних землях. Все, що там діється, треба обов'язково критикувати. Це є большевицька метода. Це є табу. Але ми забуваємо, що хоч Москва дійсно нічого доброго не робить в Україні, що хоч вона використовує і навіть систематично нищить нас, як націю, то на тій же Україні **живе, діє і бореться великий український** народ, на якиій ми так часто **поетично** покликаємося, і хоч Москва нічого доброго не робить в Україні, **то робить багато доброго** цей наш народ! Треба тільки **мудро** відрізнити **окупанта, займанця від окупованого, поневоленого українця.** Ми, мабуть, мусимо згодитися з тим, що і цей окупант робить часом деякі добрі речі **під тиском** нашого народу. Український народ на рідних землях не є безвільним оруддям у руках окупанта. Якщо було б так, то ми **мусіли** б перестати співати «Ще не вмерла Україна», і не було б кого закликати «Вставайте, кайдани порвіте!» Ото ж навчімся **відрізняти окупанта від окупованого.**

***

В нас донедавна не вільно було нічого критичного писати про Церкву й її єрархів, хоч так українська православна, як і українська католицька Церкви були завжди **національними** Церквами і тим самим нероздільною, складовою частиною української нації. Це було також «табу». Для «Свободи» це питання і сьогодні ще є табу, — принаймні частинно.

Без сумніву, треба тільки радіти, що нічого критичного не писалося на адресу наших Церков, маючи на увазі загальний **характер** наших «критичних» писань, які в культурному світі називаються лайками. Але зле, що наша публічна опінія мовчала на цю тему так довго, бо якщо б не було тієї мовчанки, то, мабуть, ми не були б сьогодні свідками і прикрих подій і дуже спізненої на них національної реакції.

Проте, якщо б ми були трактували справу Церкви і нашого народу на рідних землях поважно, серйозно, гідно, завжди з увагою на добро нашої нації, як абсолютної вартости, то ми не мали б сьогодні тієї хаотичної, пристрасної, неопанованої, часом лайкуватої «дискусії». Ми затратили поняття вартостей, бо вважали за «табу» те, що є й було першорядної ваги в нашому житті як нації й що потребувало нашої спільної уваги. Ми думали, що будемо патріотами, якщо будемо лаяти все, що робиться на рідних землях, і добрими християнами, якщо мовчатимемо на все, що діється в нашій Церкві. І ми помилилися.

***

Кожна українська інституція на еміґрації, кожний українець є для нас також свого рода

табу, недоторкальною індійською коровою. Таку українську «індійську корову» не вільно критикувати, не вільно вказувати на неї оскаржуючим пальцем навіть, якщо вона занечистить усі наші вулиці й поводиться так як дійсна корова — без особистого встиду й громадської чи національної відповідальности. Ви знаєте і я знаю багато таких «корів».

От, наприклад, здвигаєте українську кооперативну господарсько - фінансову інституцію, даєте їй самодопомогову назву, закликаєте патріотичних громадян піддержувати її, бо це українська установа, й коли ви хочете запротестувати, звернути увагу, що ця українська кооперативна інституція часом, десь не виконує, не шанує елементарних засад всякої кооперації, то **на вас, а не на тих, що зраджують засади української кооперації,** кидають «святі» громи обурень: Що з вами? Хочете завалити українську установу? Що ви за українець? Ітак далі. І «закричений» патріотами, ви мовчите, а «індійська корова» не тільки й далі занечищує українські вулиці, але ще й гордо помахує та погрожує навіть «непоправним» своїм коров'ячим хвостом...

***

Я думаю, що ми повинні позбутися якнайбільше наших недобрих табу. Ми повинні називати речі по імені й відповідно їх трактувати. Чорне повинно бути для нас чорним, а біле білим; добро добром, а зло злом: честь—честю, а зрада зрадою, без огляду на те, чи маємо до діла з українцями, українськими інституціями чи ні. Треба мати відвагу дивитися правді в очі. Це закон повновартісних людей. Замовчаний злочин не перестає бути злочином. І якщо ми довго замовчуватимемо злочини тому тільки, що вони «українські», то з часом стратимо здатність розрізняти злочин від доброго діла, правду від брехні. А нарід з такими прикметами напевно не може числити на світле майбутнє. Брехнею — включно з самообманом! — світ перейдеш, але назад не вернешся...

Осип Бойдуник

«ЗУСТРІЧАТИСЬ ЧИ НЕ ЗУСТРІЧАТИСЬ»

Такими — здавалося б, благими — медитаціями почалося. А згодом комусь захотілося — не знати пощо — назвати ці «приватні» зустрічі «зв'язками з українським народом», чи «контактами з Україною» та малощо не визвольною політикою. І тут і від того почався несамовитий герць навколо того питання, якого (герцю) найяскравішим і жалюгідним виявом було видовище, яке українському імені не принесло слави, на абсолютно зайвому в такому складному і делікатному питанні, вічу в Нью-Йорку дня 21 лютого 1965 р. І той герць не вщухає. Навпаки — на потіху і радість ворогів, а зокрема кремлівських можновладців, продовжується, прибираючи на гостроті і пристрастях.

Політика — то складна справа. Про політику не рішається на вічах чи в статтях. На вічах чи статтями можна лише приєднувати прихильників сякої чи такої політики, чітко і ясно устійненої провідниками. Вічами ж і статтями, на яких чи якими хочеться устійнювати політику, не приєднується, лише дезорієнтується і деморалізується маси.

Святослав Завойовник, вибираючись в похід на ворогів, повідомляв їх: «Іду на вас». але то було якраз перед тисячу роками. Але напевно й тоді Святослав не повідомляв Цімісхія, коли русичі вирушать в похід, кудою будуть маршувати, з котрого боку будуть наступати, де будуть наступ демонструвати, а де його справді провадити і т. д. і тому гнучкий Святослав примусив гордого Цімісхія прийти з поклоном і пропозицією замирення.

Ми находимося в т. зв. холодній війні між СССР і Вільним Світом. Кожна сторона намагається послабити свого противника і скріпити свої позиції, щоб з тих позицій його знищити чи перемогти. Фактично ця війна ведеться від закінчення І-ої Світової війни. Між двома світовими війнами ця боротьба виявлялася в різних формах. Але вона ніколи не припинялась так, як не припинялась і війна між Україною і СССР чи РСФСР.

Між двома світовими війнами кремлівським можновладцям не наруку була відкрита боротьба з Вільним Світом. Тому Сталін, в протилежність концепції Троцького, рішив не наступати відкрито на Вільний Світ ліберал-капіталістів, лише всю увагу і сили присвятив побудові і закріпленню комунізму в СССР, проголошуючи, згл. підтверджуючи фразу Леніна, що ті дві системи можуть поруч себе існувати. Тією концепцією Сталіна Вільний Світ був до

тої міри загіпнотизований, що не спостеріг, чи, може, лише злегковажив те, що з доручення того ж Сталіна, того «миролюбивого Джова», як називав його Рузвельт, комуністи творили тут же, під боком, комуністичні партії і «народні фронти» та інші «ячейки» і «п'яті колони», які вправді не вели відкритої війни, але вели скриту розкладову акцію. У висліді тієї гіпнози і тієї розкладової акції Сталінові вдалося завоювати більше як половину Европи і західня границя комуно-большевицької імперії сьогодні проходить на лінії Штеттін-Тріест. Цього процесу і його наслідків ми не сміємо тратити з очей і забувати.

По другій світовій війні, в наслідок тієї комуно-большевицької аґресії і її вислідів, ліберал-капіталістичний світ починає прозрівати. Пізно-бо-пізно, але ще не запізно. Опритомнюючи, той ліберал-капіталістичний світ починає протиставитись тому комуно-большевицькому наступові. Але це ще далеко не те, що потрібно для збереження Вільного Світу. Для збереження Вільного Світу не вистарчає протиставлення комуно-большевицькому наступові. Тут потрібний протинаступ. На жаль, Вільний Світ або не вповні усвідомлює собі загрози, або ще не готовий — байдуже з яких причин — до протинаступу.

Але й СССР не готовий до відкритого наступу і тому — хоч побренькує шабелькою, то уникає всього, що могло б Вільний Світ спровокувати до протинаступу. Одним з доказів того був ганебний для Хрущова відступ в кубинській авантюрі в 1962 р., яку розпочав той же Хрущов. Не будучи готовим до відкритого наступу,ані до прийняття протинаступу, Хрущов запропонував Вільному світові, зокрема Америці, «мирну коекзистенцію», щоб мати змогу відбудувати СССР внутрі від воєнних потрясень та скріпити позиції СССР на міжнародньому форумі, а при тому розбудувати свої «п'яті колони» у країнах Вільного світу та їх розложити знутра.

Вільний світ прийняв пропозицію Хрущова і зміряє до «мирної коекзистенції» з СССР. В рямках тієї «мирної коекзистенції» і її першими виявами є т. зв. «культурний обмін» між СССР і Вільним Світом, який тепер відбувається між СССР і ЗДА-Канадою. В рямках чи в порядку того «мирно-коекзистенціяльного» «культурного обміну» приїжджають також з України різні ансамблі чи інші «культурні бригади». При тому слід відмітити і підкреслити, що в тому «культурному обміні» офіційні державні чинники обох сторін формально не зааанґажовані. То не значить, що той «обмін» відбувається без апробати тих чинників, зокрема, коли йдеться про СССР.

При тому «культурному обміні» обидвом сторонам йдеться також і про те, хто кого переможе, або хто кого захитає з його позицій не лише культурних, але й ідеологічних і політичних. Або ще іншими словами, для кого ця «мирна коекзистенція», а в тому й «культурний обмін» буде корисніша. Гра йде на велику скалю. Можна сміло сказати, що той «культурний обмін» – це культурно-ідеологічна боротьба та інфільтрація, для якої (як заявляв Хрущов і його зять Аджубей, будучи в Німеччині) не може бути жодного компромісу і «коекзистенції».

Для Совєтського Союзу українська політична еміґрація є «сіллю в оці» не менше, як збросння і підготова Вільного Світу до наступу на СССР. Кремлівські можновладці — як закладають свої «п'яті колони» в країнах Вільного Світу, щоб ті країни знутра розложити, то так само закладають такі «п'яті колони» серед української еміґрації, щоб і її знутра розложити і спаралізувати. І розуміється, що так кремлівські можновладці, як і київський т. зв. уряд УССР, виряджуючи свою «культурну бригаду» у Вільний Світ, доручують їй зустрічатися з українськими еміґрантами і переконувати їх, що УССР є українська держава і то суверенна держава, як і її уряд-влада;що українська культура вільно розвивається і цвіте, немає жодної русифікації, соціяльний стан якнайкращий і т. д. іт. п., а тому повертайте в Україну. Якщоб ті «культурники» таких доручень своєї влади не мали, то вони не відважилися б відвідувати українців за «рубежом» так, як не відважувалися до цього часу.

З другого боку, Вільний Світ, а зокрема ЗДА, які мають свій окремий підхід до питання СССР і української проблеми, чи України як «Пенсильванії СССР», з їх непередрішенською концепцією, хотіли б і змагають до того, щоб українська, зокрема політична еміґрація, бодай злагіднила свої вимоги супроти СССР і вимоги визвольних змагань і визвольної політики, та згодилася на «реалітет» існування УССР, як української держави, та включилася в «мирну коекзистенцію», а в тому й «культурний обмін». І ось тут,, з того приводу й почалася медитація «зустрічатися чи не зустрічатися» українським еміґрантам з висланниками комуно-большевицького режиму.

Було б, може, й незручно, якщо українці на еміґрації відмовлялися б від зустрічей з укра-

їнцями, які приїжджають з України, хочби навіть в порядку «коекзистенціяльного «культурного обміну» між СССР і Вільним Світом. Йдеться лише про те, щоб ми чітко і ясно устійнили і усвідомили собі характер тих зустрічей, та чого ми від них очікуємо , щоб не впасти в самообман і непорозуміння, та щоб не внести сварні і роздору в ряди української еміґрації, до чого зміряють і на що надіються, очікують та розраховують кремлівські можновладці.

Поперше, ті приватні і принагідні зустрічі не можна називати «зв'язками з українським народом», ані «контактами з Україною», як це у нас дехто починає говорити і писати, а навіть в резолюціях схвалювати. І тут починається самообман. І тут треба — на мою думку — шукати джерела непорозумінь, незгоди і того герцю, про який вгорі була згадка, та шукати способів усунення того всього.

Щоб можна було говорити, писати чи схвалювати резолюції, що ті зустрічі є «зв'язки з українським народом», чи «контакти з Україною», то поперше: ті «зв'язки» чи «контакти» мусіли б бути вислідом домовлення, бути систематичними і постійними, взагалі спільно плянованими. Подруге, ті «зв'язки» чи «контакти» мусіли б бути з справжніми висланниками українського народу або створеної українським народом організації. Одначе так воно навіть в тіні не є. Ті, що приїжджають у Вільний Світ з СССР — чи то з різними ансамблями, чи в порядку «культурного обміну» (і з якими дехто з українців зустрічається) не є представниками і речниками українського народу, ані України. Вони є висланниками московсько-большевицького колоніяльного окупанського режиму в Україні, а зустрічі з ними є приватні, доривочні і принагідні, навіть якщо вони є пляновані тим же режимом, який їх висилає. Учасники ньюйоркської громадської наради з дня 19 березня 1965 р., у своїй шостій резолюції схвалили, що вони «погоджуються» з «деклярацією ньюйоркської наради прихильників УНР з 14 лютого 1965 р. в справі контактів з Україною». Але то є прикре непорозуміння. В тій «деклярації», згл. «висновках голови ВО УНРади» немає мови про жодні «контакти з Україною». Там виразно говориться про «приватні зустрічі з особами, що прибувають з Совєтського Союзу, зокрема з України». Так само, як і ці наради чи то 21 лютого, чи 19 березня є приватною справою тих людей, які ті наради скликали і схвалювали резолюції і вони нікого поза тими людьми не зобов'язують. Ми в таких випадках мусимо бути точні, бо інакше можна в українську громаду, зокрема організовану громаду на еміґрації внести дезорієнтацію і замішання, а, може, й деморалізацію. Було б великою помилкою думати, говорити і писати, що ті висланники большевицького режиму про дійсність в Україні можуть сказати щось більше, як можна вичитати в большевицькій пресі. Якщо і можна б щось довідатись, то напевно не на тих зібраннях чи прийняттях, де сексоти КҐБ слідкують за кожним словом, а навіть моргненням ока.

Але було б несправедливо вважати, що всі ті висланники є аґентами КҐБ, чи вислужниками Москви, чи большевицького режиму в Україні. Треба припускати, що між ними є й щирі українські патріоти, які хотіли б позбутися московської окупації України так, як і ми. І коли ми не є проти приватних зустрічей з тими, що прибувають з України, байдуже в якому характері, то власне з уваги на ті припущення, що між ними є щирі українські патріоти. А, може, й з уваги на те, що між ними є й такі, які не свідомі того, що вони вислуговуються колоніяльному комуно-большевицькому режимові зо шкодою для українського народу і України, а які при тих приватних зустрічах усвідомлять собі свою помилку та що й вдома розкажуть, повернувшись в Україну. Ось в чому можуть бути корисні такі зустрічі.

Але, хоч ми не є проти тих приватних зустрічей,то все ж таки ми є рішуче проти того, щоб з тими висланниками московського комунобольшевицького колоніяльного режиму в Україні, зустрічалися — чи то офіційно, чи півофіційно, чи навіть «приватно» провідні особи та чинники, зокрема політичні, чи приймали візити тих висланників удома чи в суспільних інституціях (байдуже громадських чи політичних). Треба мати на увазі, що вуха й очі загалу української еміґрації звернені на своїх провідників і організації чи інституції. На них вони орієнтуються і на них взоруються. А тому вистерігаймось, щоб не повторилася горезвісна «нормалізація» з тридцятих років на Західніх Землях України, яка наподіяла немало шкоди в рядах українського населення тих земель. А при тому маймо на увазі, що завданням тих висланників московського комуно-большевицького і колоніяльного режиму в Україні є за всяку ціну добратися до маси української еміґрації, щоб її здеморалізувати та викликати в неї недовір'я до її проидної верстви і організацій, зокрема політичних, щоб тим легше приєднати її на свій бік і під свої, чи своїх «п'ятих колон» впливи і тим паралізу-

вати визвольні змагання українського народу, зокрема в Україні.

Тому стиль, засяги і межі навіть тих «приватних зустрічей» з висланниками з поза залізної куртини мусять бути чітко устійнені і безумовно збережені. І про це повинні подбати українські організації так суспільно-громадські, як і політичні на місцях, і це напевно буде легше і корисніше, ніж скликати віча і схвалювати загальникові резолюції, в яких важко зорієнтуватися.

Коментатор

ТВЕРДІ ЗАКОНИ ІСТОРІЇ

Сподівання

Ще вчора преса ЗДА повна була коментарів на тему відомого документу про «злагіднення» світової ситуації, зладженого Волтером Бостовим, шефом плянового відділу Стейт Департаменту. Він стверджував «понад всякий сумнів», що наколи Америка розброїться, Совети і комуністичний світ — з браку противника — підуть її слідами і повкидають всю свою зброю в море та дадуть своїм громадянам досхочу авт, ледівок і харчів, бо ці люди вже дуже за цим добром стужилися і без нього витримати не можуть...

Ще вчора Волтер Ліпман — теж один із спеціялістів від закордонної політики взагалі а східніх справ зокрема — радив покинути збросненую істрію і вдатися в медитації, яким то шляхом досягнути порозуміння і злагіднення ситуації в світі. Очевидно, шляхом замаскованої капітуляції, бо інакше може вибухнути атомова війна, яка всьому людству принесе загладу, а спеціяльно населенню ЗДА.

Ще учора домінантною ноткою американської преси були нюанси і завваги в межах повищих стверджень, бо ж належить до доброго тону в Америці виявляти опінії, суперечні із життьовими фактами, базовані на фантастичних тезах про вічний мир і статус кво і якщо хтось хоче належати до «вищої сфери»,то його заяви мусять носити на собі штамп Ростова і Ліпмана, інакше вони є доказом «примітивности» або «скрайнє правого» думання.

Не диво, що в такій атмосфері навіть Франція, найбільш вірний союзник Америки, стягнула свій прапор з американського полтичного обрію і повісила його самостійно, щоб — на лихо чи на добро — показати світові якусь консеквентну і логічну лінію, навіть якщо погляди президента Де Ґоля на проблеми Далекого Сходу або користь порозуміння із Советами так само позбавлені ґрунту, як «людовий фронт» прем'єра Блюма перед другою світовою війною. Американські політичні викрутаси принесли тільки одне цілком певне: вороги від цього не слабші і не змінились, а союзники потратили голови і сьогодні навіть Монако має свою «власну» політику примирення з Москвою і місцевими комуністами. Америка втратила духове провідництво світу, яке доля вкладала їй у руки після 1945 року і сьогодні — двадцять років після закінчення великої війни, світом не керує англо-саксонський трест мозків, тільки розбурхана лже-надіями комунізму свавільна вулиця — під строгий диктат обидвох комуністичних центрів: Москви і Пекіну. Сподівання американських спеціялістів не здійснилися. І — або вони не є жадними спеціялістами, що є дуже правдоподібне, або противна сторона є аж така досконала — що є мало правдоподібне. Бо світом і його життям керують факти що постають із тисячів змішаних чинників, вирощуваних подіями життя, філософією боротьби за існування і жадобою людських мас —ніколи не задоволених. Хто уміє ці факти взяти під увагу і використати в своїх потягненнях,той мусить відносити перемоги, хто ж не уміє, мусить поносити поразки.

Факти

Кожному вдумливому читачеві мусить впасти в око, що за кожнім разом, коли американська військово-стратегічна машина, у рідкісному відруху здорового розсудку рішиться на щось міцне денебудь у світі, в якомунебудь запальному пункті советсько-комуністичної інфільтрації, тут, під самим боком Америки, як за помахом чарівної палички вибухає революція, заворушення, або повстання, що показують всьому світові «цілком ясно», що не впорядкувавши своєї власної половини світу, Америка не має чого рухатись напр. у В'ет-Намі. Театрами цих «чарівних» революційних потрясень бувають регулярно Аргентина, Бразилія, Венецуеля Куба і Домініканська республіка. Чия це робота і як вона тонко продумана — ясно кожному, хто має відкриті очі. Незаперечним

фактом є, що світовий комунізм має величезні запаси готових до мобілізації сил таки тут, на самому американському континенті і ці сили є готові пролити море крови на кожний заклик Кремля чи Пекіну, крови цілком невинної — і непотрібної. В останній час Америка вирішила покінчити із В'єтнамом — і в нагороду дістала домініканську революцію . Кожна берлінська криза в минулому викликувала негайно «справедливий» відрух пролетарських мас Бразилії, Аргентини чи Венецуелі. Так було в час мадярського повстання, так було і в час кризи в Ливані. Іншими словами, факти говорять самі за себе: Москва тримає Америку за горло. Чи успішно чи ні, не грає ролі: Москві вистачає, що вона може спричинити Америці клопіт на її власнім подвір'ї.

Ці ж самі факти показують, що Америка такої можливости не має. Америка не має нічого поза залізною заслоною і ми мали нагоду на шпальтах цього журналу писати про те, що мільйоновий запас революційних сил на Сході Европи спалюється сам у собі, бо йому ніхто у світі не робить найменших надій на зміну на краще завтра. Навпаки, вільний світ робить все можливе, щоб цей запас знищити і зробити Москву монолітом, якому в кінцевому висліді треба буде впасти до ніг і невільничо поклонитись у признанні повної російської перемоги. Не пишемо цього в надії, що американська політика почне використовувати народи Сходу Европи для своїх цілів, так як це робить Москва із своїми васалами, бо віримо в християнську етику вільного світу. Пишемо це в надії, що Захід — для власного і нашого рятунку — вчасно зрозуміє суть змагання за долю світу і шляхом розвалу російської імперії звільнить світ від змори, що невідкличнo стане дійсністю, якщо цьому ніхто не покладе край. Це є фалти життя і на наших очах події останніх днів довели, що це фатти існують, що вони правдиві, і що їхній залізній логіці ніщо не може опертися.

Здоровий відрух

Ці факти — до деякої міри — усвідомив американський президент у хвилині, коли американські збройні сили заангажувались в Південно-Східній Азії, а «невідомі чинники» викликали незвичайно криваву революцію в Домініканській республіці. Не чекаючи порад відомих специялістів, американський президент кинув у вир подій одинокий — на жаль — атут, що ним Америка розпоряджає, а саме військо. На жаль тому, що досі Америка не спромоглась в таких ситуаціях вживати політичних сил, політичних ідей — і політичних людей. Та краще щось, як цілком ніщо і хоч військові сили ледве чи здавлять заразу комуністичного світогляду, то все таки вони можуть її хоч трохи придусити. Це стається в Домініканській республіці.

Чи всі прийняли цей відрух президента правильно? Очевидно,що ні і це стара історія. Тепер, коли перешкоджено створенню другої комуністичної держави, по газетах множаться «поради» всіх «філософів» про те, що не треба було висилати військо до Сан Бомінго, що не треба було робити «інвазіч», що треба було залишити справи на їх «власну» долю. Це така стара музика, що аж не хочеться про це писати. Цікаво тільки,що ця музика так вперто і так голосно повторюється всюди у вільному світі.

Чи здоровий відрух Америки в Домініканській республіці є явищем відірваним чи це може початок нової потітичної лінії...?

Ми залишимось скептиками. На нашу думку, це не початок нової лінії. Це тільки акція пожежної сторожі на надто видний вогонь та ще й в сусідстві власної хати. Доки Америка може стерпіти існування берлінського муру, доки Америка може дозволити китайським націоналісти на повільне вимирання на Формозі, доки Америка не бачить швів, що ними тріщить російська імперія на кордонах своїх шістнадцяти республік — доти немає мови про жадну нову лінію. Доки найсміливіші американські готоси затримуються на кордонах 1939 року — доти немає мови про американське політичне провідництво у світі. Доки Америка допомагає комуністам поневолювати пів світу — доти не можна говорити про нову лінію, можна говорити тільки і тільки про спорадичні відрухи елементарної самооборони — до якої Америка має повне право.

А це не значить, що вона готова повести хрестоносний похід. На нашу скромну думку, вона не готова ще навіть усвідомити його потребу.

Микола Вайда

У СТОЛІТТЯ СМЕРТИ ПРОБУДИТЕЛЯ ЗАКАРПАТТЯ о. ОЛЕКСАНДРА ДУХНОВИЧА

27 березня ц. р. минуло сто літ тому, як у Пряшеві, на Зах. Закарпатті помер великий пробудитель закарпатських українців о. Олександер Духнович, — діяльність якого має всеукраїнське значення, бо він один із перших підкреслив єдність закарпатських русинів з Галичиною та взагалі Україною.

Олександер Духнович народився 24 квітня 1803 р. в селі Топоті в колишній земплинській жупі, Пряшівщина, Західне Закарпаття. Батько його, о. Василь Духнович, був греко-католицьким священиком.

У своїй латинській автобіографії про своє життя пише о. О. Духнович м. і. так:

«В році 1821 пішов я до Пряшева, а прийнятий єпископом Григорієм Тарковичем до білого кліру, з стипендією 150 флоренів, удався до Кошиць на два роки філософічні студії. Опісля 1823 р. перейшов я на богословські студії до ужгородської семінарії. По скінченні студій приділено мене, як урядовця, до дієцезіяльної канцелярії на посаду актуара».

Від 1830 р. О. Духнович був парохом у селі Комлуш, потім у селі Біла Вежа. В 1838 р. він переходить з пряшівської єпархії до мукачівської, де в Ужгороді призначено його консисторським нотарем. В 1844 р. вертається до Пряшева, де призначають його каноніком пряшівської капітули, а вона висилає його як посла до краєвого сойму в Братіславі.

У своїй автобіографії о. О. Духнович так пише про засідання сойму: «...посли, правду сказавши, захоплені якоюсь національною скаженістю, під проводом Людвика Кошута, ...перейнялися ідеєю все і всюди основно зреформувати... Нещасні ці посли, що поставили собі за засаду оснувати велику мадярську державу та рішили, що тільки єдино мадярська мова має запанувати та що кожний горожанин мусить і то зараз зачати вчитися цієї мови і нею навіть розмовляти. Йдучи за цією засадою, рішили. щоб угорське королівство відірвалося від Австрії, як самостійна держава, якою має управляти власний угорський уряд».

Діяльність о. О. Духновича в цьому часі була вже широко відома. Мадяри з невдоволенням дивилися на нього; зокрема поява букваря о. О. Духновича 1847 р. викликала їх обурення проти нього. Шовіністичні мадяри поборювали все, що немадярське. Ширили гасло, що «поза Угорщиною нема життя, а коли й є, то не таке».

В 1848 р. вибухла в Угорщині революція. яка захопила весь край. Мадяри закипіли ненавистю проти всіх не-мадярів. Та й я також мусів зазнати — пише о. О. Духнович, — частинно цієї сумної революції, ...за намовою ворогів, тому що писав руські книжечки, попав у підозрення. Нещасного дня 27 квітня 1849 р. вхопили мене роз'ярені мадяри й найперше замкнули з міському домі, потім того самого дня коло першої години відвели як якогось розбійника на місце страчення з великим супроводом, між чотирма гусарами й двома гарматами. Напереді йшов один відділ поляків, позаду відділ мадярських гонведів, а по боках ескадра гусарів. Ніколи я не забуду цього нещасного дня, 27 квітня, який мені вже 50-літньому чоловікові спричинив стільки душевного переляку й душевного болю.»

«Так серед безнастанних насмішок і ганьбливих лайок гордих революціонерів завели мене до першої стації Леми, до одного жидівського дому з великою сторожею». Опісля повели о. Духновича далі пішки аж до Кошиць.

Отець О. Духнович згадує ще одну подію у зв'язку з його арештуванням. «І досі памятаю один дуже сумний випадок, а саме, коли мене 27 квітня так соромно вели, між іншими пакостями революціонерів і то найбільше польських, на горбку дринівськім приступив до мене якийсь рудий поляк, якого називали капітаном. Цей чоловік вилаяв мене дуже грубими виразами, ганьбив, висміяв нещасного, обплював, а вкінці приказав стягнути з мене чоботи, щоб я йшов босий. І це було для мене найбільшою мукою! А коли по стягненні чобіт я не міг іти разом з посіпаками, вдарив врешті мене страшно в лице...»

Оці уривки з автобіографії найкраще характеризують життя великого пробудителя й патріота Закарпаття о. Духновича.

Діяльність О. Духновича

Діяльність о. Олександра Духновича була дуже різноманітна. Крім поезій написав буквар для шкіл і народу, граматику, історію, географію, педагогіку, молитовник, катехизм, підручник біблії, театральні п'єси, видавав місяцеслови, альманахи та писав статті про Угорську Русь.

Свою діяльність почав о. О. Духнович списуванням народних пісень, які дуже цікавили його. Будучи священиком у Білій Вежі, переслав свою збірку народніх пісень до Галичини і вони появилися пізніше в збірнику Я. Головацького «Народния пісни Галицької и Угорської Руси» 1878,стор. 560-569 (Пісні, собрані А. Духновичем в Пряшеві»).

Свої поезії й статті містить у таких часописах: «Зоря Галицька» (Львів), «Вісник» (Відень), «Церковная газета» (Будапешт), «Слово» (Львів), «Вестник юго-западной і западной Росіи» (Київ) і «Голос народний» (Коломия). Книжки, написані о. Духновичем, появлялися друком у Будапешті, Ужгороді, Перемишлі, Пряшеві і Львові.

Düchnovics
Alexander.

Перша сторінка автобіографії о. А. Духновича

Перше самостійне видання о. О. Духновича, яке появилося друком 1847 р. в Будапешті, це «Книжниця читальная для начинающих». Друге (1851) і третє видання (1852) цієї «Кнжниці» появилося також у Будапешті. Три видання «Книжниці» свідчать, що зацікавлення цією книжкою було велике. Про неї Іван Созанський у праці «Ол. Духнович, угорський автор народних учебників і публіцист» (Львів,1908) написав:

«Про цю книжечку замітимо, що багатим змістом перевищила вона всі букварі, які раніше друковані в Галичині». Поява цієї книжниці мадярам не подобалася.

Народ довго зберігав «Книжницю» о. О. Духновича,бо навіть по 80 роках, у 1927,знайдено її в селі Жнятині. В 1847 р. появилася в Пряшеві друком друга праця о. О. Духновича — латинською мовою: Корпус Юріс Каноніці» (Збірник церковного права).

«Зоря Галицька» у Львові 1849 р. містить цікаву статтю о. Духновича під назвою «Состояніє Русінов в Угорщині»,а в 1850 р. виходить у Перемишлі під редакцією о. О. Духновича збірник «Поздравленіе Русинов на новий год 1850». В цьому збірнику поміщені поезії о. Духновича. В тому ж 1850 р. появилася в Перемишлі перша закарпатська драма в 3 діях «Добродітель перевищує богатство», яку написав о. А. Духнович народною мовою. Ця драма о. Духновича вперше була виставлена 2 червня 1851 р. в Михайлівській долині, на Пряшівщині.

У Відні 1850 р. появився 1-ий поетичний альманах Закарпаття під назвою «Поздравленіе Русинов на 1851 год, от литературного заведенія Пряшевського» в дуже гарній кольоровій оправі. В цьому збірнику помістив о. О. Духнович цілий ряд своїх віршів. Найславніший з них: «Я Русин був...»

«Я Русин був, єсм і буду,
Я родився Русином,
Чесний мой род не забуду,
Останусь его сином».

Вірш зробив о. Духновича славним і дійсним пробудителем Закарпаття, бо був він найсильнішим і непереможним протестом проти мадярщення, яке з 1825 р. прибрало на силі. В тому році засновано в Будапешті Мадярську Академію Наук, яка культивує мадярську мову. Опісля 1844 р. мадярський сойм приймає закон, який наказує заводити мадярську мову по всіх урядах і до всього публічного життя по всій Угорщині. Цим сильно зміцнено мадярщення в мукачівській і пряшівській єпархіях. Що більше, по 1848 р. після мадярської революції, яку на просьбу Австрії здавило в 1849 р. російське військо під Вілягошем, мадяри вибухли запеклим гнівом проти підкарпатських русинів, бажаючи їх за всяку ціну змадярщити. Проти цього запротестував о. О. Духнович своєю поезією: «Я Русин був, есм і буду».

Дальшим. не менше важливим словом о. О. Духновича до свого народу був вірш:

«Подкарпатські Русини,
Оставте глибокий сон.
Народний голос зовет вас:
Не забудете о своем!»

Цей вірш після визволення з-під панування

Мадярів у 1918 р. і з утворенням автономної Підкарпатської Руси в складі Чехословаччини став офіційним її гімном, який в 1938 р. був заступлений загально-українським: «Ще не вмерла Україна».

1851 р. виходить у Будапешті «Литургічний Катехизис» о. О. Духновича, що його вживали по школах. Друге видання цього катехизму появилося у Львові в 1854 р. В 1851 р. виходить друком у Будапешті найбільш поширена книжка о. О. Духновича молитовник «Хліб душі». Друге видання цього великого молитовника (184 сторін) появилося 1857 р. також у Будапешті, потім в рр. 1860, 1864, 1866, 1868, 1869 і 1877 в Перемишлі, а всі дальші в Ужгороді.«Хліб душі» досьогодні поширений на Закарпатті.

В 1852р., крім ухе згаданого алфманаху Літературного заведення в Пряшеві, який появився під редакцією о. О. Духновича, можна найти поезії й багато дописів о. О. Духновича у віденському «Вістнику».

В 1853 р. появилася друком у Будапешті граматика о. О. Духновича під назвою: «Сокращенна грамматика рускаго язика». Цю граматику написав він народною мовою, але москвофіл І. Раковський проти волі автора переробив її на граматику російської мови. Про це виразно написав колись російський учений, дослідник о. О. Духновича, проф. Ф. Аристов, у прилозі до журналу «Карпатський Світ» (Ужгород, 1928): «Ета грамматика била написана А. В. Духновичем на местном карпаторусском нарєчії, но В. М. Войтовскій і І. Раковскій, которому автор послал в Будапешт своє сочинение для напечатанія, ізменілі первоначальний язик грамматики на общерусскій лад і в таком виде випустілі єйо в свет».

В 1854 р. видає о. О. Духнович «Молитвеник для руських дітей», який виходить друком у Будапешті, й «Місяцослов для угорських Русинов на год 1854» у Відні. 1856 р. о. О. Духнович перевидає «Місяцослов господарскій Львовскій на год 1857» з приспособленням для «Угро-русинов», змінюючи відомості про галицькі ярмарки на відомості про ярмарки в Угорській Русі.

За єдність Закарпаття з Галичиною

Велике історичне значення має вірш о. О. Духновича «Голос радости в честь новопоставленому Митрополитови Львовсько-Галицькому Его Високопреосвященству Григорію Барону Яхимовичу от Угорських Русинов», який появився в«Зорі Галицькій» як «альбум», 1860 р.

о. АЛЕКСАНДЕР ДУХНОВИЧ
*** 24. IV. 1803 — † 29. III. 1865**

у Львові. В цьому вірші о. О. Духнович виразно висловив національну і релігійну єдність угорських русинів з Галицькими русинами:

«Бо свої то за горами, — не чужі;
Русь єдина, мисль одна у всіх нас у душі;

— — —

А жиєм тут тим-же серцем і душой, -
С тим-же словом і по вірі той самой, -
Так писав о. О. Духнович 1860 р. рівно 105
Нашой братьї боль такий же тиснет грудь.
Так же само веселимся, если там,
Час веселий, Галичане, грає вам.
От, як нині, увіреньє шлем до вас:
Що Карпати не розлучать вічно нас».
Так хисав о. О. Духнович 1860 р. рівно 105

літ тому — підкреслюючи, що свої за горами Карпатами, в Галичині, а не чужі, що одна Русь -Україна єднає нас, що одна думка у всіх нас. Писав, що закарпатський народ, на тодішній Угорській Русі — з одним серцем, з одною душею, з одною мовою і в одній вірі з Галичанами. Писав, що коли Галичани мають смуток, то сумує і Закарпаття, а коли Галичина тішиться, то і Закарпаття вдоволене з успіхів Галичини і накінець посилає запевнення Закарпаття до Галичини: «Що Карпати не розлучать вічно нас!»

Отець Олександер Духнович листувався з кількома галицькими патріотами. На жаль про це полишилися тільки згадки, а самого листування досі не найдено. Збереглося тільки його листування з Яковом Головацьким, одним із членів так зв. «Руської Трійці». Воно має велике історичне значення для закарпатської історії, бо О. Духнович писав Я. Головацькому про трагічне положення народу, проявив у них глибоку патріотичність та любов до свого народу, і звертав увагу на безпощадне мадярщення.

Ось що пише О. Духнович Я. Головацькому:

24. XII. 1859 (5.I.1860) «Тут панує мадяризм і матеріялізм, ми зовсім підупали, один я остався на поругание і нісколько друзів у тайні.»

На іншому місці обіцяє бути на інсталяції Митрополита у Львові і між іншим пише: «Пожертвую сердечно тих нісколько ренських для Вас, щоб еще видіти Народний Дом і вас.

Цілую вас і Дідицкого, цілую Малиновского і всіх вас другів народу!»

У листі з 6. II. 1860 нарікає на мадярщиння.

Мадяризм заводиться всюди. Наша доля все нещасна: ми мадярам очі колем, а німці нам не вірять; так ми всюди бідні люди... Нам защита гори і скали...

Яків Головацький у своїх відповідях о. Духновичеві заохочував його до витривалости в праці і боротьбі проти мадярщення та до втримання національного духа між угорськими русинами.

Августин Волошин у своїй праці під назвою «Пам'яти Олександра Духновича» (Ужгород, 1923.) так написав про звязки О. Духновича з Галичиною: «Духнович був у тісній душевній зв'язі з Галицькою Русею. Знав, що нас не лиш єдин язик, єдна віра і єдна доля зв'язує, но вірив і в то, що й судьба будуча наша тісно зв'язана, що ми без культурної єдности з найближчими нам галицькими Русинами — пропадемо».

В Галичині прихильно писали про Духновича між іншими Іван Франко, І. Созанський, О. Барвінський і К. Студинський.

Ужгородська «Просвіта» про О. Духновича

Ужгородська «Просвіта» видала багато книжок для читалень і шкіл. Першими між ними були видання творів О. Духновича та про Духновича. Другого року після заснування ужгородська «Просвіта» видає драму О. Духновича «Добродітель перевищає богатство», а в 1922 р. видає «Поезії Олександра Духновича». Ця збірка поезій досьогодні є найбільшим і найкращим виданням творів О. Духновича. В 1923 р. видає «Просвіта» брошуру А. Волошина «Памяти О. Духновича». Цими виданнями «Просвіта» відновила в народі пам'ять про О. Духновича й поширила його культ по всіх закутинах Закарпаття. Націснальна свідомість між народом росла і підкарпатські русини оставляли глубокий сон.

Але ворогам не подобалося національне освідомлення русинів. Мадяри побачили, що сcвідомлений народ зненавидить їх, а крім цього й інші вороги боялися національного освідомлення підкарпатських русинів. Всі вони спільно виступили проти діяльности «Просвіти» й інших народовецьких товариств. Для цієї протинародної праці покористувалися якраз ім'ям Духновича і в 1924 р. заснували «Общество ім. А. Духновича».

В брошурі «Духнович і духновичівці» (Ужгород, 1929.) ось як написано про це:

«При помочі бувших царських наймитів зорганізовано 1824 р.«Общество Духновича» в Ужгороді. **Немов на сміх судьби мало ім'я Духновича послужити за средство до сповнювання розвою національної свідомости підкарп. Русинів.** (Підкреслення моє М. В.). Почато пропагувати погорду до рідного язика нашого народу, почато ширити думку, що не треба честовати язик простака, не треба писати і учити мовою народу, а треба заводити «руский литературний язик» — по нашому сказавши — москальський. Кінцева ціль того тота, щоби з маленької горстки великого українського народу, відділеної горами і кордонами від матірного пня, зробити два племені, аби тим легше денаціоналізувати. В ряди «духновичівців» почали вступати також мадярські годованці. Вертати до того народу, з котрого проізходять, не хочуть, бо їм воняє его мова і дальше гунею...»

На 1928 р. припав 125-літній ювілей народження О. Духновича. Цей ювілей з великим піднесенням святкувало не «Общество им. Духновича», але саме Товариство «Просвіта». Ужгородська «Просвіта» видала великим накладом брошуру: **«Олександру Духновичові будителеві Підкарпатської Руси в пам'ять 125-літнього ювілею народження поета»,** яку написала Марійка Підгірянка, а також **«Автобіографію О. Духновича».**

Заходами Національного Хору в Ужгороді появилося в 1928 р. надзвичайно цінне видання «Хори на слова О Духновича», в якому поміщено ноти на 16 віршів О. Духновича українських композиторів: Ярославенка, М. Гайворонського, Кизими й Ф. Колесси.

Закінчення

Помер о. Духнович у своєму улюбленому Пряшеві 29. березня 1865 р. Віденський «Вістник», повідомляючи про його смерть, написав м. ін.: «Утрату сего великого мужа і покровителя угорської Руси кожний ревний русин почуває; в нім бо возникло світло, котороє дремлющих русинів з тяжкого сну пробудило, — до нового життя... Дух єго жити буде від роду і в рід».

Олександер Духнович не дав загинути нашому народові в часі, коли його найбільше нищили, а його великий наслідник о. Августин Волошин підніс підкарпатських русинів як **народ**, вірний своїй Церкві, вірі й обрядові, а нерозривно з цим і національно свідомий. Що Духнович бажав, те Волошин виконав і повів свій народ до світлих Березневих Днів 1939 р. Олександер Духнович не змагав до утворення окремого народу під Карпатами, бо знав, що його народ є такий самий, як Галичани чи Наддніпрянці. Олександер Духнович словами «Там за горами не чужі», що їх цитують сьогодні й большевики, ніколи не думав про єдність у московському понятті — під владою Москви, як не думав цього і його наслідник о. А. Волошин, якого за це московскі большевики замучили на смерть.

Олександер Духнович думав про єдність Закарпаття з усім українським народом в Самостійній Соборній Українській Державі.

Богдан Боцюрків

РАДЯНСЬКА ЦЕРКОВНА ПОЛІТИКА І ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА В УКРАЇНІ В РОКИ 1929-39

(Продовження)

Тому починаючи з літа 1923 р. влада робить тактичний відворот в напрямі часткової «лібералізації» церковної політики.[27] 3-ій період радянської релігійної політики, що тривав до початку 1925 р., збігається з найширшим розгорненням Нової Економічної Політики (НЕП) з її концесіями для селянства та з тимчасовою поразкою шовіністичних російських елементів в проводі КП(б)У, які в лоні компартії здебільша піддержували противників Сталіна. На рр. 1923-25 припадає найуспішніший період українізаційної політики та відносно найсильніші впливи українських комуністів в КП(б)У.[28] У зв'язку з цими факторами послаблюється в Україні прямий поліційно-адміністративний тиск на УАПЦ і Патріяршу Церкву та майже припиняється масова анти-релігійна пропаганда[29] Не зважаючи на її формально «нелегалізоване» положення, УАПЦ швидко поширює сітку своїх парафій та церковних рад, зокр., коштом Патріяршої Церкви. Але ГПУ не припиняє і в ці роки старань, щоб розбити УАПЦ та Патріяршу Церкву знутра шляхом маніпуляції відосередніх тенденцій та ідеологічних, національних і особистих міжусобиць в їхньому лоні; тому то режим сприяє відколові УАПЦ — «Діяльній Християнській Церкві»,[30] а в лоні Екзархату — «Лубенському Розколові»;[31] проте ні перша ні друга групи не мали значного успіху. В 1925 р. старання фаворизованої режимом Обновленської Церкви «об'єднати» під юрисдик-

Лев Биковський

ПРОФ. Д-Р СОЛОМОН І. ГОЛЬДЕЛЬМАН ЯК АДМІНІСТРАТОР 1)

У грудні 1965 року відомий жидівський і український громадсько-політичний діяч та заслужений професор науковець, почесний доктор УТГІ та дійсний член УВАН у ЗДА - проф. Со

ломон І Гольдельман обходитиме 80-ліття свого життя, понад 60-ліття гро-

цією Синоду УАПЦ та Екзархат також не дають жодних результатів.[32]

В черговій стадії, в період від половини 1925 р. до 1928 р. знову посилюється як антирелігійна пропаганда, так і тиск режиму на Автокефальну і Патріяршу церкви в Україні в напрямі їх «советизації» та чистки політично «неблагонадійних» елементів у проводі цих Церков. Не мавши успіху з «ДХЦ», в 1926 р. ҐПУ арештовує Митрополита Липківського й кількох інших провідних діячів УАПЦ та забороняє дальшу діяльність ВПЦР; у висліді керівництво Церквою переходить в руки «поміркованої» течії, яка уступками владі, включно з політичною «невтралізацією» Церкви та усуненням «політично скомпромітованих» членів попередньої ВПЦР сподівається врятувати УАПЦ від повної ліквідації.[33] У зв'язку з цим Собор УАПЦ в 1927 р. звільняє Митрополита Липківського від «тягару керівництва» УАПЦерквою. Але, не зважаючи на тимчасові концесії влади (вкл. з дозволом на друк журналу «Церква й Життя»),[35] надії нового керівництва Церкви на чолі з Митрополитом Миколаєм Борецьким на «нормалізацію» стосунків між Церквою і державою не сповнилися. Під кінець 1928 р. влада забороняє дальший друк журналу, починає обмежувати діяльність ВПЦР та арештує двох ієрархів УАПЦ.[36] Важкі удари спадають і на Патріяршу Церкву в Україні. У зв'язку з намаганнями передати керівництво тією Церквою «льояльним» кругам РПЦ,[37] влада арештує й засилає низку ієрархів, в тому і Екзарха Михаїла Єрмакова. Лише в половині 1927 року, коли останні заявляють свою солідарність із «патріотичною» «совєтською» лінією Митрополита Сергія, їм дозволяють повернутись в Україну. Із відносною «нормалізацією» відносин між режимом та Патріяршою і Автокефальною церквами Обновленська Церква в Україні втрачає в рр. 1927-28 своє упривілейоване політичне положення і з її рядів починається масовий відплив священства, здебільша до Патріяршої Церкви.[38]

На 1928 рік, за півофіційними радянськими джерелами, в Україні нараховується 95 єпископів та 10.657 священиків усіх орієнтацій в лоні Православної Церкви. З усього числа парафій на Патріяршу Церкву (Екзархат) припадає 4,900, на Обновленську Церкву — 2,200 та 1,220 на УАПЦ.[39]

(Далі буде)

27. Гл. постанови XII З'їзду РКП(б) з квітня 1923 р. та «Тези по антирелігійній пропаганді», прийняті Пленумом ЦК КП(б)У 22. VI. 1923 р. Цит. в КПРС і Радянська Держава про релігію та атеїстичну пропаганду, ст. 75-84.

28. Кол. боротьбіст Шумський очолює в цей період Відділ Агітації і Пропаганди ЦК КП(б)У, а М. Скрипник стає Наркомом Юстиції та Прокурором УРСР. Таким чином із трьох чинників відповідаль-

мадсько-політичної та майже 55-ліття наукової і педагогічної діяльности.

Впродовж своєї многолітньої та плідної діяльности в трьох переважно середовищах - жидівському, українському та міжнародньому Достойний Ювілят виявив собо надзвичайно всесторонньо. Він був видатною людиною, громадянином, політиком, публіцистом, науковцем, викладачем, педагогом, популяризатором, організатором та адміністратором.

Присвячуючи цей нарис проф. Ґольдельманові як **адміністраторові,** слід підкреслити, що будучи багато й всесторонньо обдарованим від природи він був також і вродженим адміністратором. Економічні та прикладно-соціологічні студії, а згодом адміністративна практика на керівних переважно становищах, поглибили та удосконалили у нього цю вмілість. Впродовж своєї, майже 50-літньої (1910-1960) адміністративної діяльности проф. С.Ґольдельман виявив себе видатним адміністратором у різних формах, при різних нагодах і становищах, працюючи в установах різного типу.

Схематично адміністраційну діяльність проф. Ґольдельмана можна прослідити у трьох послідовних періодах і щаблях, на різних по своєму характеру полях суспільного життя.

Уперше на ширшому **обласному** форумі проф. С. Ґольдельман виступає спорадично, як секретар, а фактично як один з організаторів і керівників Обласного Експортового З'їзду в Києві у 1914 році.

У наступному,1915 році, проф. С. Ґольдельман секретарював на Обласному З'їзді с. г. машинобудівництва і торгівлі с. г. машинами в Києві. В зв'язку з цим проф. С. Ґольдельман редакційно оформлював «Труды» обох згаданих з'їздів.

Одночасно, того ж 1915 року, проф. С. Ґольдельман був покликаний Всеросійським Земським Союзом заклaсти й керувати в Києві Бюром Праці для південно-західнього фронту «російсько-німецького». Взірцево зорганізоване ним Бюро посередничило між працедавцями й робітникави, переважно втікачами з прифронтової смуги, даючи працю пересічно 600-700 робітникам щоденно.

них за проведення большевицької церковної політики, дві очолюються головними речниками «українізації». Зате третій, чи не найважніший чинник в цьому відношенні — ГПУ — залишився поза впливами українських елементів в КП(б)У та продовжував ворожу лінію, як супроти «українізації» так і супроти УАПЦ. Гл. переписку ҐПУ з рр. 1924-25 захоплену німцями в одному з районів Полтавщини, заподану в P. S. Lykho, "Soviet Rule at Close Quarters", Ukrainian Review (Muenchen) No. 6. 1958, p. 149-157.

29. Гл. В. Ливанов, «Антирелигиозная пропаганда на Украине», Антирелигиозник. ч. 5, 1926, ст. 30-47.

30. Гл. Власовський, Нарис Історії УПЦ, т. IV, ст. 184-194, та «Раскол в Украинской Автокефальной Церкви», Коммунист (Харків), 24. X. 1925, і Правда, 25. XI. 1925.

31. Гл. Власовський, Нарис Історії УПЦ, т. IV, ст. 194-98, та, зокр., «Новый раскол среди украинских тихоновцев». Український Православний Благовісник (Харків), ч. 1, 1926, ст. 9.

32. Гл. статтю автора в Анналах УВАН (прим. 10), ст. 56-39.

33. Гл. Власовський, Нарис Історії УПЦ, т. IV, ст. 168-184, 189-207, та 306-310.

34. «Резолюція Собору 1927 р.» (Архів Архиєп. Бачинського).

35. 10. XII. 1926 влада «реєструвала» статут «Всеукраїнського Об'єднання Релігійних Громад УАПЦ», а Наркомос та Укрліт дозволили друк журналу Церква і Життя (чч. 1-9, 127-28, фактично всього шість окремих випусків (з додатком-бюлетенем Церковні Вісті (всього 4 числа, 1927) та певної кількости брошур і книжок (в тому Статуту УАПЦ, календарів на рр. 1927 та 1928, богослужебних книг і т. п.). Обіцяного владою дозволу на відкриття богословської школи в Києві ВПЦР таки не одержала.

36. Архиєп. Степан Орлик та Еп. Конон Бей (останнього вкоротці звільнено).

37. По смерті патріярха Тихона 7. IV. 1925 р., влада не допустила скликання Місцевого Собору РПЦ (він відбувся в 1945 р.) та арештами і засланням внеможливила трьом наміченим Тихоном наслідникам — Митрополитам Петрові, Кирилові та Агафанґелові перебрати патріярший престіл. Після обробки заарештованого ГПУ Митрополита Сергія (Старогородського) — одного із чотирьох «местоблюстітелей» намічених засланим Митр. Петром — Сергій виступив 29. VII. 1927 р. із «Деклярацією» льояльности до радянської влади, яка з того часу стала ідеологічно - політичною плятформою «толерованого» крила РПЦ, та від якої відмежувались загнані в підпілля послідовники Митр. Петра та Митр. Йосифа (т. зв. «Йосифляяський Розкол» та підземна «Истинно Православная» Церква. В міжчасі 22. XII. 1926 влада «леґалізувала» ще один відлам РПЦ — т. зв. «Малий Собор Єпископів» під головуванням Архиєп. Григорія (т. зв. «Грегорянский Роскол»).

38. Гл. статтю автора в Анналах УВАН, ст. 69-71.

39. За звітом Конференції СВБУ у Харкові (Комуніст, ч. 104, 1928, цит. в Тризубі, ч. 22-23, 1928, ст. 41). За даними ВПЦР в 1927 р. нараховувалось в УРСР 1074 парафій УАПЦ (не включаючи 5 парафій в Семиріччі, Центр. Азія). За числом вірних, УАПЦ мабуть перевищувала паству Обновленської Церкви, якої церкви звичайно пустували.

Євген Онацький

УКРАЇНА ОЧИМА ІТАЛІЙСЬКИХ КОРЕСПОНДЕНТІВ У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ

Інший італійський журналіст, Енріко Масса, що прибув до Києва разом із Беллоті, видрукував у римському «Іль Мессаджеро» з 15. XI. 1941 р. спеціяльну статтю «Батько Києва», присвячену кап. Гансові Кохові:

«Нам — надто кваппливим відвідувачам, що прибули з Берліна майже як туристи, — було дуже приємною несподіванкою знайти в Києві такого досконалого, вченого і незвичайно привітного провідника, як проф. Кох, професор слов'янської історії в віденському університе-

Від початку 1917 року проф. С. Ґольдельман був призначений керівником Відділу Допомоги населенню в районі того ж Союзу.

З настанням і розгортанням Всеросійської Революції 1917 року, починається **другий** період адміністраційної діяльности проф. С. Ґольдельмана, вже в **державному** мірилі.

Будучи чільним жидівсько-українським громадським діячем та політиком в складі та на форумі **праводавчих** установ, проф. С Ґольдельман виявив себе також здібним адміністратором на багатьох високих становищах виконавчої влади України. Спочатку, у тому ж 1917 році, проф. С.Ґольдельман був іменований Міністерством Праці Тимчасового Російського Уряду директором філіяльного Відділу Праці на Україну. Очолюючи цей Відділ, з осідком у Києві, проф. С. Ґольдельман став керувати установами ринку праці у всіх шести губерніях тоді вже«автономної України».

Скоро по тому, з настанням української влади, перейшов проф. С. Ґольдельман урядово до Українського Генерального Секретаріяту, а згодом Міністерства Праці Української Народньої Республіки. Був іменований директором Департаменту Ринку Праці, а потім також і Департаменту Соціяльного Законодавства. На цих адміністраційних становищах пробув він до гетманського перевороту, в кінці квітня 1918 рояу. Тоді проф. С. Ґольдельман, який керував, як було згадано, в добу Української Центральної Ради двома департаментами Міністерства Праці, подався, будучи послідовним республіканцем, негайно до димісії, на знак протесту проти перевороту.

Пів року пізніше, коли в листопаді 1818 року почалось повстання проти Гетьманату, проф. С Ґольдельман зголосився у Вінниці до Директорії УНР В. Винниченка, заявивши, що він, як один з колишніх п'яти представників жидівської меншости в Малій Раді, вважає своїм обов'язком, як жидівський діяч і громадянин України, активно співдіяти у відбудові УНР. В. Винниченко запропонував йому увійти в склад Уряду.

Наслідком того від 6 грудня 1918 року проф. С. Ґольдельман обняв становище завідуючого (міністра)

ті. Досить присадкуватий і мало елеґантний в своєму однострої капітана, він спершу залишався зовсім непомітним в гомоні старшинської їдальні, де ми підживлялися після втомної подорожі. Це було в залі одного з двох готелів Києва. Ми мусіли залишити свій легкий баґаж у визначених нам кімнатах, де ліжка були без простинь і коців. Навіть водопровід ще не фунціонував.

Пройшло надто мало часу від перебрання міста, і були підстави побоюватися, що большевики зв'язали водопровідні рури з частиною тих численних мін, що вони їх порозміщували в найбільш несподіваних місцях. Проф. Кох сказав нам, що понад 10.000 тих мін було вже унешкоджено... Було знайдено їх цілі поля, але більшість з них, щонайменше 7.000, були розкидані без всякого тактичного оправдання по церквах, музеях і приватних мешканнях. Знаходилися вони по шухлядах канцелярійних столів, поміж дверцями противогневих кас, і навіть у дзвонах собору. Одну міну в три тонни з половиною було унешкоджено в музеї Леніна, і одна міна в 100.000 тонн мала висадити в повітря славнозвісний собор Печерської Лаври, одного з трьох святіших місць України.

Саме завдяки пожежі, що виникла в наслідок вибуху тих мін в репрезентативних дільницях навколо Хрещатика, проф. Кох зробився «батьком Києва», щось у роді янгола хоронителя місцевого населення. Він уже перед тим був кілька років у Києві, як військовий полонений за першої світової війни. Тепер повернувся сюли випадково із своїм відділом і, завдяки своєму глибокому знанню міста, мови і звичаїв мешканців, був призначений допомагати окупаційним властям. Пожежна команда Києва, яку большевики, втікаючи, потягнули були з собою, зуміла звільнитися, як тільки заграва пожежі на обріях виявила їй, що робиться в місті. Але пильні пожежники знайшли мости зірваними і німецькі війська вже на дальших передових позиціях, так що вони не змогли вчасно передістатися через фронтові лінії і прибули на місце катастрофи на шість днів пізніше.

Проф. Кох не жалує похвал для мешканців Києва, що в часі цього пекельного тижня зберігали подиву гідну рівновагу духа і дисципліну, слухаючись без ремствування наказів про звільнення загрожених дільниць і виявляючи свою вдячність німецьким воякам.

Що ці народні почуття були щирі і тривалі, в цьому ми могли переконатися, коли наш провідник привів нас до церкви св. Андрія, що її збудував італійський архітект Бартоломео Растреллі на наказ імператриці Лизавети, на гірці, що відкриває чудову панораму на Дніпро і неоглядні рівнини Сходу. Мармурова тераса, що оточує церкву, недавно повернену до релігійного культу, була повна вірних, що не знаходили місця в церкві. В

Відділом Праці в Тимчасовому Уряді при Директорії. В кілька днів потім від 10 грудня 1918 року, був він додатково іменований в.о. завідуючого (міністра) Відділом у Справах національних меншостей (фактично у той час **тільки жидівсьої**), **тимчасово**, аж до відновлення відповідних міністерств. [2]).

Після приїзду до Києва, від 26 грудня 1918 року, проф. С. Ґольдельман був іменований заступником (віце-міністром) міністра Торгівлі й Промисловости(яке потім змінилося на Міністерство Народнього Господарства) в тодішньому кабінеті міністрів В. Чехівського. В міжчасі, як заступник міністра Народнього Господарства, проф. С. Ґольдельман головував у Комісії по господарському об'єднанню обох частин Краю — Західньої і Східньої України, а також **в Комісії** по націоналізації цукрової промисловости України.

З переїздом, на початку лютого 1919 року, Директорії УНР з урядом з Києва до Вінниці, проф. С. Ґольдельман також поділив їх долю. Мотиви для того були не тільки політичного антибольшевицького характеру, але й чуттевого. Він вважав, що бувши «...з українцями підчас перемоги , не можна було подобатися тим щурам, що **першими втікають** з **потопаючого корабля... Хоч, каже** він, забагато щиро - українських щурів не так ставились до тої справи...» (З його споминів).

На становищі заступника міністра Народнього Господарства проф. С. Ґольдельман пробув до половини лютого 1918 року, коли в зв'язку з димісією кабінету міністрів В. Чехівського, та з інших причин, він у Вінниці також уступив і в останній декаді лютого 1919 р. виїхав до Станіславова, тодішньої столиці Західньої Української Народньої Республіки.

Але по двох місяцях, вже від кінця квітня 1919 року, на запрошення тодішнього Уряду Директорії УНР, під керівництвом прем'єр - **міністра** Б. Мартоса, з осідком у м. Рівному на Волині, проф. С. Ґольдельман — не вважаючи можливим в тодішніх обставинах зайняти запропоноване йому становище заступника міністра, став працювати від початку травня 1919 року на технічному становищі

одному гуртку, ще тіснішому від інших, хтось голосно читав український часопис, що з'явився, як тільки було прогнано большевиків.

Проф. Коха всі зустріли як вірного й добродійного приятеля. Зо всіх сторін його вітали зі щирими усмішками і рухами вдячности, Він відповідав, ласкаво б'ючи пальцями по плечах, а то й по лицях ближчих осіб, схиляючись, щоб розпитати люб'язно якогось дідуся, вкритого зморшками, або дитину хворовитого вигляду, а деяких вітаючи за панібрата по імені. Всі йому дякували за те, що він привіз із колекцій, які тимчасово охороняв, священичі ризи, яких тут не бачили за 25 років большевизму, і які тепер виблискували від засвічених свічок під банею старовинної церкви.

На вулиці під церквою навіть патруля добровільної української міліції в цивільному одягу, але з жовто-блакитною пов'язкою на руці, спинилася, щоб віддати йому шану. Обличчя міліціянтів виявляли симпатію і відданість.

З цієї панорамічної верховини, що на ній, як хоче традиція, св. Андрій, перший євангелізатор Руси, поставив був хрест, проф. Кох повів нас до двох інших славних святинь цього міста, що було колискою слов'янського християнства і що саме звалося «матір'ю міст руських» — до Собору св. Софії, що його большевики перетворили в історичний музей, і до Печерської Лаври, що, як вже сказано, вони частково були підміновані.

Візантійські золоті бані, що сяли під променями сонця і були найхарактернішою блискучою рисою київського краєвиду, але також занадто помітний знак для авіяції, большевики перефарбували на зелене та брунасто-червоне. Зрештою, вони вже багато років тому знищили зовсім Десятинну церкву, одну із найдавніших релігійних пам'яток Києва,що вперше його поруйнували були татари в 1240 р. А єдину протестантську каплицю німецьку вони перетворили в клюб «безбожників», ув'язнивши її пастора, що від того збожеволів. Тепер ця спрофанована каплиця повна побитих радіоприймачів, що їх больєвицька влада відібрала від населення, маючи дуже певні причини тримати його в невідомості щодо справжнього розвитку подій.

Недалеко звідти кап. Кох показав нам місце, де в 1919 р., коли він знаходився ще в Києві, був убитий большевицькою бомбою німецький маршал фон Айнгорн, що на підставі Брест-Литовського договору перебрав був військову команду в Україні. Ще трохи далі наш провідник показав нам перед давньою царською Думою площу, що на ній, в його присутності 31 серпня того ж року передові відділи Української Армії Петлюри, що вигнали большевиків із міста, зустрілися з військом білих росіян фон Бредова, який діяв під ко-

в Міністерстві Праці, на чолі котрого стояв міністр Осип Безпалко.

З прибуттям від 14 червня 1919 року, Уряду УНР до м. Кам'янець - Подільського проф.С. Ґольдельман від липня 1919 року був іменований радником Міністерства Праці, а від 29 серпня того ж року став заступником міністра Праці, в кабінеті міністрів Ісаака Мазепи. На цьому становищі пробув зін, з перервами, до травня 1920 року. Згодом, у липні 1920 року, виїхав за кордон.

Займаючи усі згадані керівні становища в урядах УНР за часів Української Центральної Ради і Директорії, проф. С. Ґольдельман виявив себе відповідальним і вмілив адміністратором, поважним, сумлінним і докладним у виконуванні своїх обов'язків, вимагаючи від своїх підвладних такого ж самого ставлення до праці. Це свідчать його урядовці, Антоніна Моралевич, це випливало з його особистої вдачі: про це свідчать також наведені приклади поведінки проф. С. Ґольдельмана в різних ситуаціях, відомі з його споминів та з листування з автором цих рядків.

Третій період адміністративної діяльности проф. С. Ґольдельмана припадає вже на час перебування його поза Україною, на чужині: у Подєбрадах, Празі та Єрусалимі. Він займає там, поруч з академічно-навчальною діяльністю, видатні академічно-адміністративні становища по різних високих школах-українських та жидівських. Перебуваючи в складі професури Української Господарської Академії в Чехо-Словаччині, з осідком в м. Подєбрадах, від 1922 до 1936 рр., проф. (тоді ще доцент) С. Ґольдельман був обраний 28 травня 1822 року секретарем Професорської Ради Економічно - Кооперативного факультету УГА. Згодом, 25 січня 1923 та 15 січня 1924 рр. проф. С Ґольдельман був обраний, рік за роком, двічі, продеканом Економічно - Кооперативного факультету УГА. Окрім того від 1 березня 1924 року став керувати Кабінетом Народнього Господарства при УГА.

До виконування цих гонорових, з вибору, академічно - адміністративних обов'язків проф. С. Ґольдельман ставився вельми дбайливо. При тому висловлював, як звичайно, свої погляди на організацію і ведення фа-

мандою ген. Денікіна. Росіяни почали домагатися, щоб було знято з будинку Думи український прапор, який там вивісили переможці, але, зустрівши відмовну відповідь, відкрили вогонь. Кілька днів після цього побоєвища большевики, що їх порятувала незгода їх ворогів, опанували знову Київ.

Дума знаходиться на крайньому сході дільниці, поруйнованої недавніми вибухами. Більш на захід бачимо ми монументальний театр-оперу, де нігілісти забили, в присутності царя, прем'єра Столипіна за те, що він приготував був аґрарну реформу, яка могла б була відкрити в Росії шлях до добробуту і суспільного поступу. Ненависть, яку викликав був Столипін, не вигасла з його кров'ю, на його нагробку в Лаврі залишаються посмертні вирізблені обвинувачення Леніна, цього нігіліста, що став катом всієї Росії.

Може видатися дивним, що большевицьке варварство все ж заощадило імператорський палац, що його в чудовій місцевості побудовано за пляном Растреллі для Лизавети Петровни. Вони зробили з нього музей на шану великого українського поета Шевченка (тут Е. Масса помиляється, музеєм ім. Шевченка став колиш. Міський Музей; а палац служив для большевицького уряду — Є. О.), автора «Заповіту», що при його виконуванні ще й досі українці зараз же встають. Але це — лише хитрість, що має на меті підкупити українську душу, яка натомість, вірна поетичному заповітові Шевченка, залишається нездолана в боротьбі за незалежність, незважаючи на всі переслідування і всі приваблювання...»

Цю статтю було видруковано також в мілянському «Іль Пополо д'Італіа» 15. XI. 1941.

(Далі буде)

культетських і взагалі академічних справ відкрито та щиро, маючи на увазі лише добро справи. Він не рахувався з ніякими симпатіями чи антипатіями. Напр., згадуючи у своїх споминах про той період свого адміністрування проф. С. Ґольдельман вважає, що «УГА не була б, мабуть, зліквідована чесько-словацьким урядом від 1 січня 1936 року, якби тоді була ректором людина, яка б осмілилася говорити з чеським урядом як рівний з рівним». Взагалі проф. С. Ґольдельман вважав з погляду адміністраційного, що «...правильно роблять високі школи у різних країнах, які обирають ректора тільки на два роки, а потім обов'язково обирають нову людину на це становище. То було зле, на думку проф. С. Ґольдельмана, що за 14 літ існування УГА були тільки 4 ректори».

Проф. С. Ґольдельман не погоджувався, як адміністратор, з наставленням тодішнього (останнього) ректора УГА (проф. Б. Іваницького), — «...коли той приїздив козний раз після розмов у чеському уряді та «доводив до відома «Професорської Ради накази влади. Він якби являвся, на думку проф. С Ґольдельдана, тоді не ректором УГА, а просто виконавцем тих наказів».

Турбуючись про долю УГА та реаґуючи на атмосферу тих «ліквідаційних» засідань Професорської Ради УГА, проф. С. Ґольдельман на 100-му з черги її засіданні дня 16 травня 1931 року, запропонував, і це було одноголосно ухвалено, заснувати «Товариство Приятелів УГА» (ТПУГА), для дальшого незалежного від чехів фінансування УГА та заснувати при «Товаристві» — «Український Технічно-Господарський Інститут» (УТГІ), в характері майбутнього продовжувача УГА. У тому ТПУГА проф. С. Ґольдельман обняв на початку адміністративне становище заступника голови, і взагалі й надалі працював в Інституті академічно й адміністративно, до 1938 року включно.

Переїхавши від осени 1929 року до Праги і навідуючись до Подєбрад в навчальних та адміністраційних цілях в УГА, а згодом в УТГІ, проф. С. Ґольдельман заснував від 1933 року в Празі «Високу Сіоністичну Школу». Він організував цю високошкільну установу й адміністрував нею до 1938 року включно.

Виїхавши у вересні 1939 року з Чехо-Словаччини до Палестини, проф. С. Ґольдельман заснував в Єрусалимі, від кінця 1940 року, «Сіоністичний Освітній Інститут». Програма діяльности Інституту складалася з циклю курсів позаочного навчання, кореспонденційно, та видавництва кількох серій науково-популярної літератури. Проф. С. Ґольдельман успішно адміністрував цим складним освітнім підприємством майже впродовж 20 літ, до 1960 року включно, аж до ліквідації Інституту. Наслідком того Інститут процвітав і став широко знаним не тільки в Палестині (Ізраїлі), але й поза межами краю.

В усіх згаданих випадках — як секретар обласних з'їздів, як співробітник Земського Союзу, як високий, на міністеріяльних становищах, урядовець УНР та керівник високих шкіл проф. С. Ґольдельман виявив себе здібним і вмілим адміністратором на ширшу скалю й дальшу мету, здобуваючи загальне признання

та підносячи престиж і ефект діяльности адміністрованих ним установ.

[1]) *Напередодні ювілею! Розділ з більшої розвідки інж. економіста Л. Биковського про проф. д-ра С. Ґольдельмана, його життя та діяльність,в рукописі.*

[2]) *Директорія УНР 10 грудня 1918 року у Вінниці відновила закон про національно-персональну автономію такою ухвалою: Директорія Української Народньої Республіки постановила:*

1. Відновити чинність закону Центральної Ради від 9 січня 1918 року про національно-персональну автономію.

2. Тимчасово, до відновлення відповідних міністерств, заснувати при Директорії Відділ по справах національних меншостей.

3. Тимчасово виконування обов'язків завідуючого цим Відділом доручити завідуючому Відділом Праці, бувшому членові Центральної Ради, депутатові Єврейського національного Зібрання — Соломону Ґольдельманові. Голова Директорії В. Винниченко. Члени: А. Макаренко, Андрієвський, Ф.Швець, С. Петлюра.

м. Винниця, грудня 1918 року.

Див. »Вістник Державних Законів«, вип. 5, ч. 73.

Василь Прохода

«ВІВАТ АКАДЕМІЯ»

Автор цієї статті Василь Прохода, інж.-лісник, абсольвент Укр. Госп. Академії в Чехословаччині, у 1944 році працював в польській будівельній фірмі в Познаню, Польща. В кінці січня 1945 р., коли туди прийшли Совєти, його арештувало НКГБ (народний комісариат ґосударственной безопасності). Майже два роки його разом з іншими українськими «контрреволюціонерами» протримали в Київській Лук'янівській в'язниці, а потім по постанові «Особого Совещанія» в Москві визначили 10 років примусової праці в таборах СССР. За непокірливість останні 7 літ В. Прохода відбув у режимному таборі для небезпечних політичних в'язнів-українців та прибалтійців в Північному районі Воркути (копальні вугілля) в европейському Заполяр'ї. Після відбуття строку був залишений там же на спецзасланні. Потім після ліквідації культу Сталіна В. Прохода як «чехословацький громадянин» повернувся по репатріяції до Чехословаччини і замешкав у Пряшеві, на Словаччині.

***

На чужині в липні 1959 року була видана книга під назвою — «Українська Господарська Академія в ЧСР, 1922-1935».[1]) Видали її абсольвенти УГА та УТГІ. Невелика вона розміром для всебічного освітлення і оцінки тієї великої ролі, яку відограла УГА для розвитку української національної культури. Містить вона лише 140 сторінок тексту та 108 сторінок ілюстрацій. Крім фактичних даних про заснування УГА, її програми та професорського і студентського складу, вона має кілька коротких спогадів, які, звичайно, не можуть претендувати на всебічну об'єктивну характеристику тієї ролі, що виявилась у спонтанному українському національному пробудженні 1917 року, в дальшій боротьбі за свою самобутність та в продовженні культурної чинности на чужині для підтримки такої ж чинности на своїй батьківщині.

Кожний спричинився, чим міг у скромних умовах боротьби за існування на чужині до видання цієї пам'яткової книги, щоб добра слава УГА не відійшла в забуття, або — ще гірше — нерозумними примітивами не була заплямована. Не критикувати, але доповнити треба її в інтересах історичної правди тими незгаданими в книзі об'єктивними даними, що спричинились, як висловився Борис Лисянський, до «Святого безумства».

Як вияв національного пробудження та боротьби за державну незалежність без належного політичного проводу, так і постання УГА сталось не лише з ініціятиви кількох осіб, які, так би мовити, оформлювали справу заснування Академії з деяким гальмуванням, але було проявом — як слушно зазначив Євген Маланюк — «силових ліній» та «гасла культурної творчости, що вийшло з військових кол, які виразно побачили, що культура теж зброя».

Ані голова Українського Громадського Комітету Микита Шаповал, ані професори д-р В. Старосольський, Ф. Щербина, В. Матюшенко та Ол. Мицюк з Українського Вільного Університету, з проф. Ів. Шовгенівим, доцентом Ір. Шереметинським та лектором В. Іваницьким, які в кількості семи осіб укомплектували першу професорську Раду Академії, не могли б самі створити національної технічної високої школи, до того ж ще на чужині, якби не було до того об'єктивних передумов — отих «силових ліній», отого гону до культурної чинности активних борців за волю України. Будучи переможеними в боротьбі через відсутність досконалої зброї та належного проводу, вони стали спонтанно на шлях культурної чинности для здобуття найсильнішої зброї-знання, що є основою для творіння національно-суспільної свідомости.

Не ради матеріяльних вигід голосились для студій в своїй національній школі бувші вояки Армії УНР, але з безкорисною для себе особисто ціллю витворити українське культурне

[1])*Українська Господарська Академія в ЧСР. 1922-1935. Нью-Йорк. 1959. Видано абсольвентами УГА та УТГІ. Українська Висока Політехнічна Школа. Том І. 80, 247.*

огнище на чужині і так само як в свій час на полі бою вони були готові віддати своє життя за свободу українського народу, стали до боротьби за його вільний культурний розвиток. Кожний з них мав цілковиту можливість студіювати в державно-правних чеських високих школах, для чого уряд ЧСР гостинно давав матеріяльну допомогу. Так це робили росіяни, бо вони не потребували боротись за свою культуру на чужині, понеже вони мали вільний розвиток та пануюче становище в своїй батьківщини.

Митрополит Шептицький у відвідинах в Українській Господарській Академії в Подєбрадах на Чехословаччині. В вересні 1926 року

Майбутні покоління, коли довідаються правду, віднесуться з пошаною до сили почуття національного обов'язку бувших «лицарів абсурду», якими були вояки Армії УНР, які після поразки не здеморалізувалися, але ставши на шлях «святого безумства», продовжили боротьбу за невмирущу національну душу свого народу. Вони не послухали перестороги реально оцінюючих матеріяльні обставини діячів з Галичини перед можливістю дискредитації на культурному полі з вимогою - «Безумці, зупиніться!» Вони не звертали уваги на поширену нібито з «патріотичного» обов:язку кличку — «дяківська академія» з погордою як до професорів, так і до студентів-бувших вояків, які надаються, мовляв, лише на те, щоб витворити школу сільських дячків.

До цього добавилось цькування большевиків без всякого почуття міри у видумуванні різного роду наклепів та самооплювання їх прислужниками української породи. Навіть через тридцять років після ліквідації Академії, коли її чинність відійшла до історичного минулого з загально визнаними культурним світом поззитивними наслідками, один із «самоотвержених» істориків А. В. Лихолат з нагоди відзначення трьохсотліття «Воз'єднання України в Росією» в своїй «науковій праці» — «Разгром националистической контрреволюции на Украине (1917-22 гг.)» на основі «документальних» даних написав про Академію таке: «...В буржуазной Чехословакии бывшим председателем контрреволюционной Центральной Рады, идеологом украинских националистов М. Грушевским были созданы националистическая эмигрантская організація — «Украинский общественный комитет» и школа шпионов под вивеской — «Украинская сельско-хозяйственная академия». «Професорами» в этой академии являлись петлюровские генералы и бывшие атаманы кулацких банд»...

(Продовження буде)

Олесь Бабій

ДАНТЕ АЛІГІЄРІ — ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ

(Продовження)

Коло року 1305 в часах, про які сам Данте Аліґієрі писав у частині своєї найбільшої поеми «Рай», що в тому часі він пізнав, який гіркий вигнанецький хліб і як тяжко вигнанцеві ходити сходами чужими, в жахливих умовах еміґрантського життя, Данте почав обдумувати, плянувати і писати свою безсмертну поему «Божественна Комедія» (Divina Commedia). Ту поему Данте творив упродовж п'ятнадцятьох років, майже до кінця свого життя.

Сам Данте у згаданому творі признався, що пишучи «Божественну Комедію», він так працював, що був аж змарнів, схуд, і не диво, бо створити величезну поему в трьох частинах, з яких кожна складається з тридцяти трьох пісень, закувати їх строфу, у терцини, яких у цілій поемі є понад чотири тисячі, і всі вони римовані, — то не лише діло натхнення, імпровізації, але і діло довгої, наполегливої роботи.

«Божественна Комедія» складається з частин «Пекло» (Inferno), «чистилище» (Purgatorio) і «Рай» (Paradiso). В тій поемі Данте розповідає, як то він, у половині свого життя, віддалившись від дороги правди і чеснот, заблукав у темному лісі життьових протиріч, спокус, а потім, як Беатріче при помочі Вірґілія вивела його з лісу і запровадила у засвіти. Поет мандрував під проводом Беатріче, яка за її чесноти перебувала в небі між янголами та з'явилась у всій своїй величі жіночої краси і слави, свя-

тости. Згодом поет подорожував під проводом римського поета Вірґілія, якого Беатріче послала, щоб він провадив Данте з темного лісу, з дороги гріха до чеснот.

Беатріче вибрала Вірґілія за провідника, знаючи, що Данте захоплювався римською літературою, творами Вірґілія навіть більше, як християнським письменством. Хоча Беатріче, як християнка, навіть докоряла Данте Аліґієрі за його захоплення поганською літературою, філософією, то все ж, як добра жінка, свята, попросила Вірґілія супроводити Данте не тільки через ліс, але і через пекло, небо, чистилище, щоб Данте Аліґієрі міг бачити і чути, що там діється.

У поемі «Божественна Комедія» пекло змальоване як величезна безодня в осередку землі, яка є осередком усесвіту. Та безодня поділена на дев'ять кругів. Стільки само кругів має і чистилище, що в тій поемі змальоване як величезна гора, котра підіймається в середині океану напроти Єрусалиму. На вершку тієї гори поміщений рай, у якому теж є дев'ять кругів.

На брамі пекла, яку стерегла страшна собака Цербер, пильнуючи, щоб грішники не втікали з пекла, поміщений напис: «Хто прийде сюди, хай покине всяку надію». У пеклі палає вічний вогонь з горючої сірки, від якого розходиться огидний, задушливий сморід.

В пеклі грішники розміщені відповідно до величини їх гріхів. Всіх тих грішників мучать чорти, яким помагають собаки, гадюки, шершені, оси, потвори. Головний диявол, цар пекла — Люципер, що має такі великі крила, як вітрила млина-вітряка, особисто тортурує тих грішників, що зіпсували християнську віру, знівечили Божі пляни справедливости. Люципер мучить і фарисеїв, гіпокритів, фальшивих пастирів Христового Стада, пап, єпископів, священиків, котрі плюндрували цілі держави для своєї наживи, гналися за почестями, багатствами, розкошами, а не дбали про церкву, про бідних ближніх і довели до того, що зіпсуття серед церковних достойників стало причиною сумно, бачучи, як чорти мучать пап, єпископів.

(Закінчення в слідуючім числі)

Your mailbox is a branch office for TRIDENT SAVINGS!

WE PAY POSTAGE! You get postage-paid, addressed envelopes for all savings and withdrawing money.

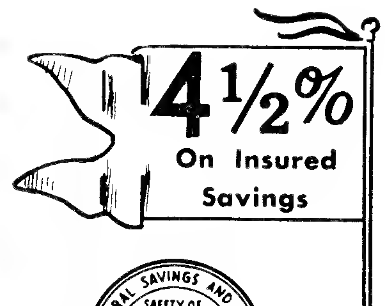
YOUR MONEY IS ALWAYS SAFE! Not one of our customers has ever lost a penny in sending us checks, or getting checks from us! (And — of course! — your savings are insured up to $10,000 by the Federal Savings and Loan Insurance Corporation.)

Your Money earns generous returns of 4½% per year — and any amount you add to your account before the 15th of any month will earn a full month's income for that month.

Earnings are distributed semi-annually, on April 30 and October 31.

Write or call today for your "Save-By-Mail" Literature — with everything you need to get started on a convenient profitable savings program!

"A THRIFT INSTITUTION ORGANIZED 1913"

TRIDENT SAVINGS AND LOAN ASSOCIATION

1935 WEST 51ST STREET - CHICAGO 9, ILLINOIS

TELEPHONE PROSPECT 8-5800

Independent Ukraine

2315 WEST CHICAGO AVENUE

CHICAGO 22, ILLINOIS, U. S. A.

Return and Forwarding Postage Guaranteed

BULK RATE
U. S. POSTAGE
PAID
Chicago, Ill.
Permit No. 7547

Mr. W. Storozynsky
1621 Lincoln Avenue
Lakewood, Ohio 44107